

ГЛОБАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ УСТРІЙ

ТРЕНДИ МІЖНАРОДНОГО ПОРЯДКУ ДЕННОГО У 2022 РОЦІ

Під ред.: Г. Шелест та С. Герасимчука
Грудень 2021

Основні тренди засвідчують - міжнародна система перебуває у доволі хиткому стані. Міжнародні відносини лишаються вразливими до гібридних загроз, а джерела цих загроз джерела цих загроз дедалі більше диверсифікуються

Пандемія COVID-19 запустила маховик багатомірних наслідків: світова економіка навряд чи швидко зростатиме в умовах невизначеності і появи нових штамів, а подекуди невдала «вакцинна дипломатія» «випустила з пляшки джина» національного егоїзму

Якщо Київ зберігатиме проактивність, Україна має шанси подолати «глобальні буревії». Проте для цього треба докласти зусиль на цілій низці напрямів: у співпраці з глобальними та регіональними партнерами, стримуванні Росії та обмеженні залежності від Білорусі, посиленні співпраці між членами Асоційованого тріо за пріоритетними напрямками.

Зміст

	Вступ	2
1	Адаптація провідних країн світу до гібридного виміру ведення війн та розвиток цифрового суверенітету	3
1.1	Основні тренди 2022 року.....	3
1.2	Сценарії розвитку подій.....	6
2	Трансатлантична турбулентність	8
2.1	Основні тренди 2022 року.....	8
2.2	Сценарії розвитку подій	10
3	Пандемія коронавірусу	12
3.1	Основні тренди 2022 року.....	12
3.2	Сценарії розвитку подій.....	13
4	Проекція китайського впливу на глобальному рівні	16
4.1	Основні тренди 2022 року.....	16
4.2	Сценарії розвитку подій.....	17
5	Глобальне протистояння між США та КНР	20
5.1	Основні тренди 2022 року.....	20
5.2	Сценарії розвитку подій.....	20
6	Вплив глобальних трендів на регіональний розвиток та Україну	22
6.1	Місце та роль України у політиці США	22
6.2	Регіональна безпека: зростання ризиків	23
6.3	Розвиток ситуації у країнах-сусідах та його вплив на Україну. Посилення ролі України у регіональних процесах	26
6.4	Політика РФ щодо України.....	28
6.5	Ключові політики ЄС і їх вплив на Україну	30
6.6	Наслідки виборів у Німеччині (2021) та Франції (2022): можливі корективи зовнішньої політики цих країн, щодо РФ та України	32
6.7	Зовнішня політика Великої Британії в умовах пост-брекзиту: пріоритети, проблеми, місце України	34
7	Рекомендації для МЗС	37

ВСТУП

Рада зовнішньої політики «Українська призма» у співпраці із Представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні на замовлення Міністерства закордонних справ України другий рік поспіль проводить аналіз трендів розвитку ситуації у сфері міжнародної політики для врахування при формуванні відповідної зовнішньої політики України. Дослідження здійснюється із застосуванням елементів методу TIA (trend impact analysis) та CIA (cross-impact analysis) шляхом визначення трендів, побудови сценаріїв та їх врахування при аналізі перспектив розвитку ситуації у сферах, що становлять інтерес для України.

На першому етапі дослідницька команда проєкту здійснила оцінку чотирьох напрямів міжнародних відносин, які беззаперечно впливатимуть на розвиток подій у світі: 1) адаптація провідних країн світу до гібридного виміру ведення війн; 2) трансатлантичні відносини; 3) пандемія коронавірусу; 4) проєкція впливу КНР на глобальному рівні.

Автори проаналізували тренди, що вже проявляються за згаданими чотирма напрямками. Зокрема, було відмічено, що ключовим є посилення конкуренції між США та КНР, яке позначається на глобальній системі міжнародних відносин в цілому. Цей тренд буде супроводжуватися, з одного боку, посиленням гібридних загроз, проявами авторитаризму та трансатлантичною турбулентністю, економічною асиметрією та новими форматами «вакциної дипломатії». З іншого боку, ця тенденція характеризується пошуком відповідей на нові виклики, серед яких класифікація наявних загроз, формування стійкості, створення нових і посилення наявних безпекових альянсів.

На основі виявлених та проаналізованих трендів дослідники побудували сценарії можливої реакції міжнародної системи на сукупність тих чи інших трендів і виокремили серед них такі, за яких система а) лишатиметься стійкою, б) буде хиткою, проте у межах орбітальної стійкості і в) набуде ознак хаотичності.

Зрештою, на другому етапі дослідження експерти проаналізували, як глобальні тренди позначаються на Україні, її позиціонуванні у регіоні та світі. Було проаналізовано перспективи розвитку ситуації у сфері регіо-

нальної безпеки, відносин із сусідами, а також відносин з ключовими партнерами України: США, Великою Британією, Європейським Союзом, а також із ключовим супротивником - Російською Федерацією.

На основі проведеного аналізу експерти синтезували 22 рекомендації на 2022 рік.

1

АДАПТАЦІЯ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ ДО ГІБРИДНОГО ВИМІРУ ВЕДЕННЯ ВІЙН ТА РОЗВИТОК ЦИФРОВОГО СУВЕРЕНІТЕТУ

1.1 ОСНОВНІ ТРЕНДИ 2022 РОКУ

Серед подій, що будуть значущими для формування трендів гібридної війни та гібридних загроз у наступному році – очікуваний запуск Північного потоку 2, результати парламентських виборів у Західній Європі (Німеччина, Франція), виборів до Державної Думи РФ, тривала пандемія коронавірусу, а також можливе загострення напруженості в Афганістані. Сукупність цих подій за кожного сценарію ймовірно посилить прояви гібридного виміру війн на макрорівні.

1) Вироблені підходи до протидії «гібридній війні» з боку ключових безпекових гравців (окремих держав та їх об'єднань, на кшталт ЄС та НАТО), а також створення та діяльність інституцій з протидії таким загрозам будуть впливати на утворення нових трендів.

Триває усвідомлення та процес класифікації гібридних загроз, їх картографії, проведення навчань зі зміцнення стійкості (кращі практики є у Литві, Естонії), розвиток сил територіальної оборони (Польща, країни Балтії). У Великій Британії формуються спеціальні бригади для протидії «гібридним загрозам». Основними групами загроз для ЄС розглядають кібер- та інформаційні загрози.

У 2017 році був започаткований Європейський центр протидії гібридним загрозам у Гельсінкі. Центр співпрацює з підрозділом «гібридного аналізу» НАТО, зокрема, надає розвідувальну інформацію для визначених споживачів. Одним з пріоритетів є протидія втручанню у політичний процес.

Влітку 2020 року Європейський парламент у сформував Комітет з аналізу втручання у політичний процес (INGE). Його перший звіт аналізує деякі найкращі практики щодо загальносуспільного підходу до забезпечення безпеки суспільства. Він особливо виділяє практики, прийняті Фінляндією, Швецією та Австралією. У грудні 2020 року на рівні Ради ЄС у контексті пандемії COVID-19 поширення дезінформації та маніпуляцій визначено серед основних загроз.

Створений координаційний підрозділ «синтезу» (Hybrid Fusion Cell, HFC) у рамках Центру розвідки та ситуаційного аналізу ЄС (EU INTCEN). HFC надає стратегічні звіти та регулярні брифінги про гібридні та кіберзагрози для осіб, які приймають рішення у ЄС та державах-членах. Створені дві робочі групи горизонтального рівня: щодо стійкості й протидії гібридним загрозам та з питань кібер-загроз. HFC мережево інтегрує органи ЄС, розвідувальні спільноти держав-членів, уряди, залучаючи наукові кола, країни-партнери та окремі організації. У рамках існуючих обмежень щодо обміну секретною інформацією, HFC взаємодіє з Відділом гібридного аналізу НАТО. Ці інститути також співпрацюють з комунікаційними інститутами – робоча група East Stratcom підвищує обізнаність щодо прокремлівських кампаній дезінформації, особливо стосовно пандемії COVID-19 та західних вакцин. Протидія включає підтримку незалежних ЗМІ країн – «східних сусідів» ЄС. Наприклад, для України це – проєкт «Протидія дезінформації на півдні та сході України» через підтримку журналістів та молоді та заходи з підвищення медіаграмотності та критичного мислення.

2) Серед перспективних інструментів протидії гібридним загрозам для ЄС – антикризові навчання, наприклад, за сценарієм дій згідно зі Ст. 42.7 Договору про ЄС (передбачає надання допомоги державами-членами країні ЄС, що зазнала збройної агресії на своїй території, всіма можливими для них засобами). Центр у Гельсінкі співпрацює з Європейським оборонним агентством щодо розвитку спроможностей, HyFUTec (Hybrid Warfare: Future and Technologies). Інші програми присвячені захисту та стійкості критичної інфраструктури, а також реалізації положень Стратегії Європейського Союзу з морської безпеки (EUMSS)

Водночас варто зазначити, що гібридна агресія РФ проти України не є змістом поняття гібридного виміру війни, наприклад, для Франції (хоча «кейс України» є чи не найбільшим проявом, зокрема кінетичного елемента гібридної війни).

Основною стратегією вважається зміцнення стійкості суспільств та держав, а також удосконалення коор-

динації на рівні ЄС і НАТО. Разом з цим, у воєнному аспекті у НАТО, США та Великої Британії розробляється підхід стримування на рівні конкуренції та воєнного протистояння у кінетичному, інформаційному, економічному, кіберпросторі. Хоча у Стратегії національної безпеки США 2021 р. гібридні загрози явно не концептуалізовані, «гібридний конфлікт» є присутній в оборонних стратегічних документах та, поруч з «війною (конфліктом) у сірій зоні», активно досліджується в академічному середовищі.

Серед додаткових інструментів реагування та протидії гібридним загрозам передусім розглядаються розгортання інформаційно-аналітичних систем «раннього попередження» та поліпшення ситуаційної обізнаності, координації розвідувального та інформаційно-аналітичного забезпечення. До цього долучена і академічна спільнота – у рамках програми «Горизонт 2020» фінансується проєкт дослідження і прогнозування гібридних загроз EU-HYBNET. Здійснюється дослідження трендів гібридних загроз.

Як зазначається у П'ятому звіті про виконання імплементації Спільної рамки щодо протидії гібридним загрозам 2016 р. та Спільного комюніке 2018 року про підвищення стійкості та зміцнення можливостей для подолання гібридних загроз, на рівні ЄС досягнуто певний прогрес. У його розвиток ЄС має на меті підвищити обізнаність про ситуацію, стійкість критичної інфраструктури, забезпечити адекватне реагування та відновлення у разі кризи та співпрацювати з країнами та організаціями, які можуть бути партнерами для ЄС у цих питаннях, забезпечувати, переважно засобами розвідки і дипломатії, безпеку мореплавства в інтересах ЄС.

У Стратегії безпеки ЄС на 2020-2025 роки, Європейська комісія виклала оновлений підхід ЄС до гібридних загроз, підкресливши їхнє зростання у динамічному середовищі безпеки. Серед інструментів боротьби – забезпечення раннього виявлення, комплексного аналізу та обізнаності, підвищення стійкості та превенції. Визнається, що є прогалини у регулюванні прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Очікується, що держави-члени ЄС також повинні спільно інвестувати у наступальні кіберможливості у рамках PESCO, розширити сферу діяльності EUROPOL, включивши контррозвідку, та покращити стандарти особистої кібергігієни своїх урядів та серед громадян. НАТО має «Стратегію протидії гібридним загрозам», яка додатково включає військово-політичну компоненту стримування.

3) Враховуючи транскордонний характер гібридних загроз та їхнє націлювання на весь Євросоюз, дії на рівні європейському рівні підтримують та доповнюють національні зусилля, які ґрунтуються на відповідних національних стратегіях та програмах.

Наприклад, стратегічний огляд Міністерства оборони Франції 2021 року зазначає, що глобалізація конкурен-

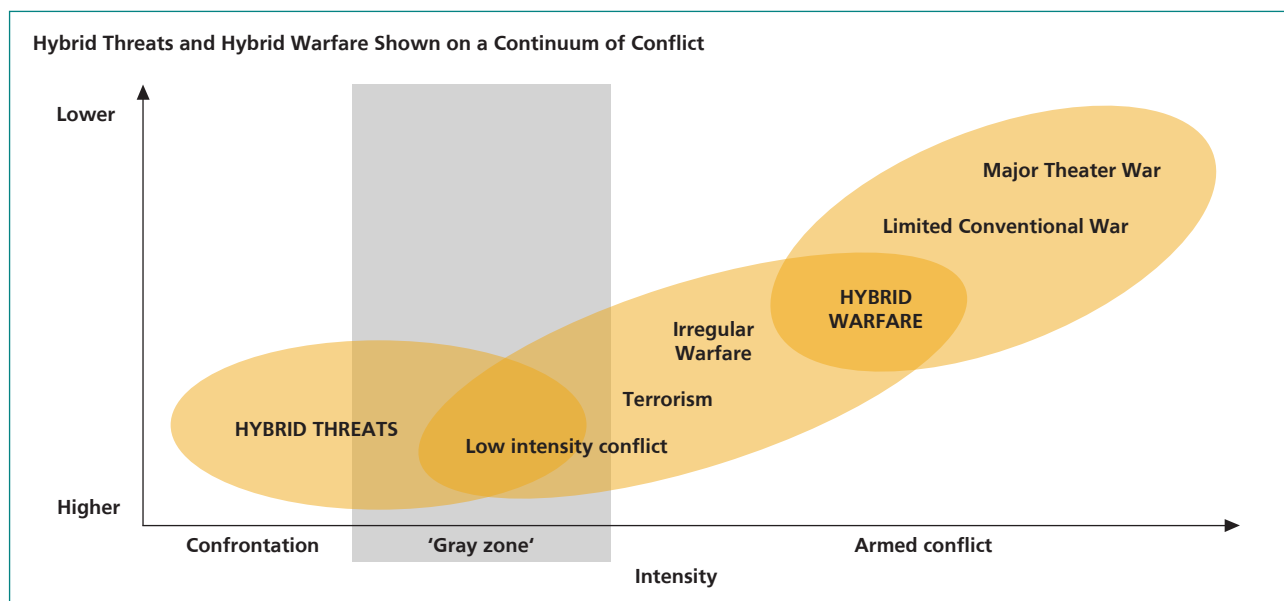
ції призводить до розширення сфер протистояння із застосуванням «гібридних стратегій». Серед потенційних інструментів таких стратегій – «lawfare» (юридична війна), широке застосування екстериторіальних санкцій або одностороннє просування стандартів.

Для зміцнення своєї стійкості Велика Британія розробила Програму оборони демократії (Defending Democracy Programme) «для захисту інституцій та обраних посадовців від залякування, втручання та шпигунства». Серед конкретних інструментів – посилення регулювання фінансування політичних партій, виборчих кампаній (моніторинг внесків більше 10 тис. фунтів), моніторинг джерел походження політичної реклами, викриття дезінформації, підвищення обізнаності. Започаткована міжвідомча координаційна ElectionCell, а також програми зміцнення кібербезпеки. Активізується законотворча діяльність з питань кібератак, контррозвідувального режиму, захисту державної таємниці, реєстрів закордонного втручання.

Також розроблені спеціальні програми на рівні національних розвідок. Зокрема, у Сполученому Королівстві це – «Fusing intelligence and policy to build resilience in the 21st century». У 2018 році на рівні нещодавно створеного Європейського розвідувального коледжу був проведений аналіз трендів гібридних методів війни – визначено, що глобалізація, тісна міжнародна взаємодія, внутрішня вразливість демократичних суспільств та їх соціально-економічні та культурні розмежування й взаємозалежності, а також дезінтеграція багатосторонніх інституцій створюють додаткові ризики.

4) Варто зазначити, що для держав – членів ЄС та НАТО ієрархія безпекових загроз відрізняється від загально-інституційних та одна від іншої. Лише для частини цих держав Росія виступає джерелом основних загроз. Відмова США від активного інтервенціонізму, що ми бачимо на прикладі Афганістану, є важливим сигналом для Німеччини чи Франції, що призводить до зростання дискусії щодо перегляду військових втручань в Африці, а також стосовно участі Німеччини у системі ядерного стримування НАТО, що може викликати безпекову кризу в Альянсі. Для Франції та Італії пріоритетними загрозами є міжнародний тероризм та ситуація в Африці та на Близькому Сході. Щодо кіберзагроз: Німеччина, наприклад приділяє більше уваги порушенню прав і свобод у кіберпросторі, а Польща зосереджена на кіберзагрозах від іноземних держав та недержавних акторів.

США за адміністрації президента Джозефа Байдена прагнуть мінімізувати застосування воєнної сили – а у випадку Європи сподіваються на більш активну участь, передусім Німеччини, у забезпеченні безпеки. Хоча в оновленні Стратегії національної безпеки США, яке видала адміністрація президента Джозефа Байдена (the Interim National Security Strategic Guidance) не вживається термін «гібридних загроз». Кіберзагрози та «цифрові» загрози, а також тероризм зазначені серед

«глобальних» загроз. Натомість зазначається, що демократичні держави мають загрози зсередини – «корупція, нерівність, поляризація, популізм...», а також з-зовні – від авторитарних держав. Серед останніх – фейки, дезінформація та корупція, з метою використання слабкості та сіяння розколу всередині «вільних країн» та між ними, руйнування існуючих міжнародних правил та просування альтернативних, авторитарних моделей врядування.

Для США Китай є «системним викликом» та «системним конкурентом» у царині економічної, дипломатичної, воєнної та економічної сили, тоді, як Росія є деструктивним «збурювачем». Для протидії цим викликам та загрозам США прагне зміцнювати стійкість та «відновити та модернізувати» альянси та партнерські відносини. На воєнно-стратегічному рівні у США розглядають «гібридність» як нову парадигму збройного конфлікту, поряд з «конфліктом у сірій зоні». Крім того, – про зміцнення партнерства зазначається у документах НАТО з питань протидії гібридним загрозам.

Комплексний огляд Уряду Великої Британії з питань безпеки, оборони, розвитку та зовнішньої політики характеризує Росію як «гостру і пряму загрозу», а Китай – як «системного конкурента». Підкреслюється, що між цими двома державами відбувається «взаємне навчання», особливо у сфері дезінформації, де Китай навчається у Росії, але обидві держави також координують кіберполітику. На рівні НАТО був сформований спеціальний підрозділ для моніторингу та оцінки співпраці цих держав у військовій, політичній та технологічній сферах, включаючи «гібридну війну та дезінформацію».

У Південно-східній Азії індійські експерти вказують на «гібридні дії Китаю», зокрема, посилення шпигунства під прикриттям комерційного флоту, інвестиційне субсидювання країн регіону, протистояння на ділянці ки-

тайсько-індійського кордону у 2017 році. Натомість, у Китаї, «Біла книга» з питань оборони визначає зростання кібер- та біологічні загрози, а також піратство. Крім того, згідно з цим документом, сили сепаратистів, яких підтримують зовнішні сторони, наприклад, у Тибеті, продовжують створювати «загрозу національній безпеці та соціальній стабільності Китаю».

5) З питанням протидії гібридним загрозам тісно пов'язана проблематика «цифрового суверенітету». Разом з цим, інструменти регулювання інтернету чи високих технологій використовуються як засоби стратегічної конкуренції великих держав. Крім того, технологічна зброя є чи не найбільш перспективною у гібридних конфліктах. Варто зазначити, що не всі експерти поділяють погляд, що об'єктами протидії є саме глобальні технологічні компанії, але вважають, що їхня діяльність є чинником, який був врахований у стратегіях «цифрового суверенітету».

Сукупність подій представлена у чотирьох моделях регулювання: французько-німецькій, американській, російській та китайській. США відстоюють власні корпорації, але водночас можуть збільшувати їхнє регулювання у наступному році. На додаток вони створюють альтернативні моделі цифрової інфраструктури, передусім 5G, для обмеження технологічної експансії Китаю та протидії в царині розвідки та інформаційної війни. Водночас, ще за президентства Жака Ширака у Франції, виникла концепція «сили Європи» (Europe-puissance), яка передбачає технологічний суверенітет щодо США та Китаю. У свою чергу, Берліном з 2020 року, коли Німеччина головує у ЄС, просувається політика «цифрового суверенітету ЄС» з акцентом на забезпеченні прав і свобод людини в умовах системної цифрової трансформації. Німецький і французький підходи поєднує усвідомлення створення інструменту регулювання потужних технологічних гігантів, передусім американських. У свою чергу, Росія у 2019 році прийняла тоталітарно-репресивний закон про «суверенний інтернет» і обмежує діяльність

YouTube, Whatsapp тощо. Між Європою та США також існує непорозуміння у сфері оподаткування технологічних компаній. Натомість, Китай, витиснувши американські платформи свого ринку, прагне використовувати суверенітет для регулювання внутрішньої безпеки та запобігання фінансовим кризам від фінтеху, а також для зменшення економічної нерівності. Крім того, «прийнято новий закон про безпеку даних, який надає уряду Китаю розширені повноваження щодо скорочення технологічних компаній та контролю передачі даних до «основних державних даних» зарубіжних країн.. Натомість, у США ухвалили закон з прямими заборонами та обмеженнями у сфері технологій, телекомунікацій та напівпровідників для обмеження конкуренції з боку Китаю, але Німеччина та Франція, ймовірно, мають дещо інші від США позиції щодо економічної співпраці з Китаєм.

Відтак, на додачу до вищезгаданого, основними факторами, що формуватимуть тренди розвитку ситуації впродовж 2022 року та будуть трендоутворюючими в перспективі наступних 3-5 років, будуть фактори, які обумовлюють стан світового порядку: відносна сила та згуртованість євроатлантичних держав, міжнародних інституцій, а також внутрішньополітична то соціально-економічна ситуація в Китаї та Росії.

Щодо України, то вона не входить до периметру безпеки НАТО і ЄС, але у двох з трьох сценаріїв продовжуватиме отримувати підтримку цих партнерів, особливо США. На найбільшу підтримку на двосторонньому рівні Київ може сподіватися від держав, які мають подібні загрози з боку РФ. При цьому, Україна матиме більше взаємодії з країнами-партнерами, розробляючи власну систему територіальної оборони.

1.2 СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ПОДІЙ

Сценарій 1. Існує вірогідність посилення з боку США та ЄС сприйняття Китаю, а не РФ, як основного джерела гібридних загроз. Тісна міжнародна взаємодія послабить ефективність застосування гібридних методів, проте загрози зростатимуть у сфері інформації та кібербезпеки. Ситуація ЄС та України схожі як у відносинах з інтернет платформами, так і щодо багаторівневого протистояння США та Китаю у сфері технологій та пов'язаних з ними процесів. Можливість України впливати на політику платформ одноосібно є значно обмеженою, а її місце на світовій мапі технологій не дозволить їй бути впливовим самостійним гравцем, отже вона також змушена буде зробити вибір між двома конкуруючими системами. Варто очікувати посилення дипломатичної та міжнародно-правової «гібридності», гострих демаршів та тиску, навіть «войовничої» та «корупційної» дипломатії.

Сценарій 2. Внутрішня вразливість демократичних суспільств та їх соціально-економічні та культурні розмежування та взаємозалежності, а також дезінтегра-

ція багатосторонніх інституцій призведуть до кризи політики санкцій, як основного інструменту протидії Заходу. Економічна конкуренція та глобальні виклики все більше залишатимуть Україну, а також і країни ЦСЄ поза безпековим периметром «старої Європи» та США. Ймовірно, буде більш скоординованою позиція Росії та КНР щодо регіону. Вже сьогодні у Global Times китайські експерти радять, наприклад, що Україні варто змінити свій прозахідний курс, чи пропонують владі Китаю використати всеохоплююче стратегічне партнерство Китаю і Росії, щоб змусити Литву не заохочувати прямі відносини з Тайванем. Варто очікувати також посилення військово-політичного співробітництва Китаю і Росії, зокрема під час спільних навчань у серпні 2021 року відпрацьовувалася участь росіян у китайському командуванні оперативного рівня.

Сценарій 3. Основним ризиком, що витікатиме з гібридних загроз є зменшення вартості збройного конфлікту для агресора. Відповідно, єдиною пересторогою залишатиметься протест населення у випадку значних жертв, але авторитарні режими зможуть ефективно їх контролювати. Зростатиме ризик розпаду та різких трансформацій безпекових союзів і коаліцій, коли вчорашні союзники ставатимуть опонентами.

20/22 ТРЕНДИ

Яким буде наступний рік для світу?

ГІБРИДНИЙ ВИМІР ВЕДЕННЯ ВІЙН

ЗБЕРЕЖЕННЯ РОЗБІЖНОСТЕЙ

Збереження розбіжностей між державами НАТО і ЄС щодо оцінки та методів протидії гібридним загрозам

СТІЙКІСТЬ ПОНАД УСЕ

«Стійкість» залишається домінуючим підходом протидії гібридним загрозам

СТРАТЕГІЇ ЗАГРОЗ

Китай та РФ операціоналізують «гібридні загрози» у власних стратегіях

НЕ ТІЛЬКИ РОСІЯ

«Гібридна війна» відокремлюється від Росії у європейському дискурсі

УСВІДОМЛЕННЯ ЗАГРОЗ

Усвідомлення та класифікація гібридних загроз, їхня картографія

РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕРНЕТУ

Регулювання Інтернету та високих технологій у стратегічній конкуренції великих держав

20/22 СЦЕНАРІЇ

Яким буде наступний рік для світу?

СТІЙКИЙ

Удосконалення координації з протидії загрозам на рівні ЄС і НАТО
Новий «статус-кво» у відносинах заходу з Росією, селективна співпраця
Деякі держави НАТО фокусуються на «воєнно-гібридній» компоненті: «мілітаризація гібридних загроз»
Розгортання систем «раннього попередження» та поліпшення ситуаційної обізнаності
Розширення взаємодії з Україною
Нові ініціативи з забезпечення безпеки мореплавства
широке застосування екстериторіальних санкцій

ХИТКИЙ

Китай, а не Росія, розглядається, як основне джерело гібридних загроз
Системи забезпечення раннього виявлення, комплексного аналізу та обізнаності не приводять до підвищення стійкості та превенції.
Через розбіжності всередині НАТО та ЄС інституційно обмежується безпечне партнерство з Україною
Гібридні миротворчість і миробудівництво з боку держави-агресора

ХАОТИЧНИЙ

Агресивна риторика ескалації з боку РФ спровокує прямі конфлікти РФ і НАТО
Єдиною пересторогою для агресорів залишатиметься протест населення у випадку значних жертв, але авторитарні режими зможуть ефективно їх контролювати
Ризик розпаду та різких трансформацій існуючих безпечових союзів і коаліцій

2

ТРАНСАТЛАНТИЧНА ТУРБУЛЕНТНІСТЬ

2.1 ОСНОВНІ ТРЕНДИ 2022 РОКУ

На початку 2021 року, після інавгурації нового президента США Дж. Байдена, існувала думка, що період турбулентності та відстороненості у трансатлантичних відносинах закінчився. Перші кроки новообраного президента США говорили про бажання поновлення активного діалогу з європейськими партнерами, чітке визначення позиції щодо Російської Федерації, пріоритет НАТО як безпекової інфраструктури.

Фактично, 2020 рік не став роком консолідації, а скоріше фрагментації відносин між США та європейськими країнами, чому сприяли як об'єктивні причини зосередження на внутрішньому порядку денному, так і суб'єктивні питання, зокрема, різне ставлення до налагодження діалогу з РФ та особливо щодо запуску Північного потоку 2, розбіжності у позиціях щодо КНР, скандал із підписанням угоди між Великою Британією, Австралією та США (AUKUS), проблеми з виведенням контингенту з Афганістану тощо.

За таких умов, Україна залишалась поза пріоритетною увагою. Погіршення безпекової ситуації на кордонах України та у Чорному морі у квітні-липні, а особливо у листопаді 2021 року частково повернуло увагу до України, але реакція провідних країн-членів НАТО на зазначене загострення та енергетичні маневри РФ щодо транзиту газу та його постачання восени не дають приводу говорити про сталість позицій європейських партнерів.

Більшість подій, які будуть мати безпосередній вплив на трансатлантичні відносини у 2022 році, мають своє коріння ще у третьому кварталі 2021 року. Серед основних факторів та подій, які необхідно враховувати, передусім варто виокремити:

- Результати виборів у двох ключових європейських країнах Німеччині (вересень 2021 року) та Франції (квітень 2022 року), які можуть призвести до зміни акцентів їх зовнішньої політики, сприйняття як США, так і РФ.
- Очікувана нова Стратегічна концепція НАТО 2030, яка повинна бути затвердженою на Мадридському саміті НАТО у червні 2022.
- Наслідки виведення коаліційних військ з Афганістану.

- Підписання Угоди AUKUS.
- Запуск Північного потоку 2.

1) Результати виборів у Німеччині та Франції. Вибори до Бундестагу у вересні 2021 року призвели до формування нової правлячої коаліції та закінчення епохи канцлерки Ангели Меркель, яка мала значний вплив на зовнішню політику держави. Новий уряд очікується у грудні 2021 року, але певні тенденції вже можна визначити, оскільки переможцем виборів визначена Соціал-демократична партія Німеччини та саме її представник Олаф Шольц має очолити новий уряд. Міністерство закордонних справ очолить представниця партії Зелених, що може мати безпосередній вплив на позицію щодо РФ та Північного потоку-2. Водночас безпосередньо трансатлантичний трек та відносини в середині НАТО не повинні зазнати змін, оскільки в оборонній політиці СДПН та Вільні демократи вважають НАТО основою для трансатлантичного партнерства та необхідним компонентом європейської безпеки. Водночас як Зелені, так і СДПН є досить критичними щодо майбутнього членства України в НАТО, оскільки «це може дратувати РФ».¹

Результати виборів у Франції є більш непередбачуваними. На сьогодні ще не є повністю визначеним перелік кандидатів на посаду, але позиції нинішнього президента Е. Макрона є нестабільними. Окрім традиційної боротьби з право- та ліворадикальними опонентами, які налаштовані вкрай негативно щодо ЄС та США, мають іноді яскраво виражену проросійську позицію, є шанси на появу і нових конкурентів популярності гатунку.

Фактично, позиція французького президента, який вважався найбільшим трансатлантистом під час попередніх виборів, поступово змінювалась, як у бік стратегічної автономії ЄС, яку просуває Е. Макрон, так і у бік загравання з право-центристськими виборцями у Франції, що також може призвести до росту націоналізму та антиамериканізму в країні. Зокрема, такі шанси збільшуються на тлі скандалу з підписанням оборонної угоди між США-Великою Британією та Австралією «за спиною» Франції.

¹ Більше про позиції партій-переможців щодо різних питань зовнішньої політики читайте в аналізі Української призми – http://prismua.org/wp-content/uploads/2021/09/Germany_2021.pdf

2) Наслідки підписання угоди AUKUS. 15 вересня 2021 лідери Великої Британії, Австралії та Сполучених Штатів оголосили про підписання нової безпекової угоди про стратегічне партнерство в Індо-Тихоокеанському регіоні, внаслідок якого Австралія отримає технології та для неї будуть побудовані американські атомні підводні човни. Угода також включає спільні розробки у сфері квантових комп'ютерів, штучного інтелекту та інших проривних військових технологій.

Підписання Угоди викликало скандал та бурхливу реакцію з боку Франції, що було зумовлено розривом франко-австралійського контракту вартістю 40 млрд доларів на будівництво 12 нових дизельних човнів, а також таємністю переговорів і приховуванням цього від французької сторони². Офіційний Париж сприйняв AUKUS як втрату довіри між стратегічними партнерами та зраду.

Нова Угода передусім спрямована проти посилення КНР у регіоні (не варто забувати, що позиції Франції та США щодо Китаю значно різняться). Париж не підтримував жорстку риторику часів президента Трампа, але водночас французькі кораблі регулярно проходять через Південно-Китайське море для демонстрації захисту права на свободу судноплавства, що якраз спрямоване проти політики Пекіна в цьому регіоні. Відповідно, Париж вважав себе важливим партнером Вашингтону у протистоянні не лише економічному, але геополітичному впливу КНР у регіоні.

Реакція офіційного Парижу також обумовлена фактичним початком передвиборчої кампанії і відповідно можливістю для опонентів президента Макрона використати це проти нього.

Можна констатувати, що наслідки підписання тристоронньої угоди матимуть тривалий ефект, і не тільки для безпеки в Індо-Тихоокеанському регіоні. Якщо Париж та Вашингтон не зможуть знайти порозуміння та знизити загострення пристрастей, якими були переповнені офіційні заяви на початковому етапі, то можна буде говорити про новий етап трансатлантичної кризи. Не варто чекати, що Франція знову повернеться до рішення щодо виходу з військової компоненти НАТО, як це було у 1966 році, але курс на більшу безпекову автономію Європейського Союзу отримує від Парижа набагато більший поштовх.

AUKUS також необхідно розглядати у «комплекті» з підписанням іншої важливої безпекової угоди між Францією та Грецією у вересні 2021. Окрім придбання трьох французьких фрегатів, угода також передбачає захист країни партнера у разі конфлікту, зокрема і з іншою країною НАТО³. Така домовленість є

важливою з урахуванням загострення відносин між двома членами Альянсу – Грецією та Туреччиною у Середземному морі, а також між Францією та Туреччиною.

3) Наслідки виведення військ з Афганістану. Виведення контингенту країн-союзників з Афганістану та передусім США мало всі шанси значно вплинути на безпекову ситуацію у регіоні та відносини між окремими союзниками, які вважали, що вихід є передчасним, погано організованим та фактично порушував ті демократичні досягнення, яким сприяли протягом 20 років. Водночас криза першого місяця, яка призвела до переходу Афганістану під контроль талібів, поки знаходиться у контрольованому стані. Спостерігається повернення європейських послів в країну.

2022 рік стане показовим щодо уваги, яку країни-члени Альянсу будуть надавати афганському напрямку, чи погіршиться безпекова ситуація настільки, щоб відволікати увагу від європейського контингенту та Чорноморського регіону, зокрема. Крім того, спостереження потребує можлива роль РФ в Афганістані та можливість примушення США до стратегічного діалогу з цього приводу, як це відбувалось по Ірану та Сирії.

4) Представлення нової стратегічної концепції НАТО. Процес рефлексії щодо Стратегічної концепції НАТО 2020 закінчився у листопаді 2020 року із представленням Доповіді «НАТО 2030: United for New Era»⁴. Цей документ, зокрема, дає рекомендації щодо можливого наповнення нової Стратегічної концепції. Україна не отримала достатньої уваги в цьому документі. Фактично згадки про неї йдуть у загальній категорії відносин з партнерами (без вирізнення тих, хто прагне членства), протидії російським загрозам, політиці відкритих дверей. Єдиний пункт щодо посилення партнерства звучить загально та не має амбітних завдань – «НАТО повинно шукати шляхів посилення та розширення партнерства з Україною та Грузією, як з вразливими демократіями, що прагнуть членства, та знаходяться під постійним зовнішнім та внутрішнім тиском з боку Росії».

Незважаючи на те, що нова концепція очікувалася до оголошення вже у 2021 році, цього не сталося, і на жовтень 2021 року ще не існувало навіть попереднього драфту.

Прийняття нової Стратегічної концепції НАТО дозволить країнам-членам краще структурувати свої підходи до трансатлантичних відносин та розробити концепції відносин з партнерами, зокрема і Україною. Великі сподівання покладаються експертами на те, що після прийняття Стратегічної концепції на наступні 10 років, може з'явитися окрема Концепція НАТО щодо Чорноморсько-

² <https://www.euointegration.com.ua/articles/2021/09/20/7127969/>

³ <https://www.reuters.com/world/europe/greece-france-defence-pact-protects-against-third-party-aggression-greek-pm-2021-10-07/>

⁴ https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf

го регіону, до підготовки якої закликають не тільки країни-партнери, а і окремі країни-члени Альянсу.

Шанси на отримання Україною та Грузією ПДЧ під час Мадридського саміту НАТО залишаються вкрай низькими.

5) Запуск Північного потоку 2 (ПП2). Відмова США від продовження жорсткого санкційного режиму проти німецьких компаній, які задіяні у будівництві газопроводу, сприймалася на початку 2021 року як можливий елемент «реверансу» у бік Берліну, задля налагодження порушених під час президенства Д. Трампа відносин. Підписана у липні 2021 Угода між США та Німеччиною про врегулювання суперечки через будівництво газопроводу «Північний потік-2», повинна була закріпити домовленості, а також надати гарантії дотримання Німеччиною правил Третього енергетичного пакету, надати Україні фінансову допомогу на енергетичні перетворення, гарантувати переговорний процес щодо продовження транзиту українською територією, водночас зробити можливим введення ПП2 в експлуатацію. Найбільш важливим для України залишається пункт щодо можливості використання санкцій проти РФ у разі використання газу як зброї.

Водночас покращення відносин між Берліном та Вашингтоном за рахунок послаблення санкційної загрози не знайшло порозуміння у частини східноєвропейських країн-членів ЄС. Так само залишились і питання в Україні: що саме буде вважатися достатньою загрозою використання енергетичної сфери у якості зброї для запровадження санкцій.

Крім того, інформація, що Вашингтон вмовляє Берлін використати процес сертифікації та запуску в експлуатацію трубопроводу як важіль впливу на Москву, особливо на тлі газового тиску на Україну та Молдову, а також військові маневри поряд з українським кордоном, є скоріш свідченням бажання Білого дому перекласти основну відповідальність за виконання угоди на Берлін.

2.2 СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ПОДІЙ

Сценарій 1. Міжнародна система залишатиметься стійкою, у разі наступних тенденцій протягом прийдешніх шести місяців:

- пошук компромісу та відновлення довіри між США та Францією щодо Індо-Тихоокеанської безпеки. Перші перемовини очільників двох держав вже відбулись, а публічна риторика стала менш емоційною. Водночас, окрім загальних запевнень у продовженні стратегічного партнерства, така ситуація буде потребувати певної «компенсації» для французької сторони.
- призначення міністром закордонних справ Німеччини представника Партії Зелених, як для протидії більш російсько-орієнтованій політиці СДПН

на посту канцлера, так і більш чіткій позиції щодо Північного потоку-2.

- прийняття амбітної Стратегічної концепції НАТО, де окрім загального визначення деструктивної ролі РФ для безпеки, також будуть зафіксовані амбітні відносини з Україною та Грузією, чітка позиція по Чорноморському регіону як зони відповідальності Альянсу тощо.
- введення або оголошення можливих санкцій проти РФ за використання газового питання проти країн-членів ЄС та партнерів.

Сценарій 2. Охолодження риторики у франко-американських відносин, але без повернення до високого рівня довіри, неспроможність застосувати санкції проти РФ, але проведення сертифікації ПП2 відповідно до норм та правил Третього енергетичного пакету, прийняття Стратегічної концепції НАТО, яка зафіксує поточний стан загрози, але не буде достатньою амбітною по відношенню до країн-аспірантів – призведуть до утримання певного стійкого стану системи трансатлантичних відносин, але не усуне основні збурення. Така система тимчасово має можливість загасити імовірні кризи у трансатлантичних відносинах та зафіксувати стійкість щодо російських гібридних дій, але залишить високим рівень недовіри між країнами-членами Альянсу та між ними й партнерами, зокрема Україною та Грузією.

Такий стан справ є небезпечним оскільки залишає значну вірогідність збурення, маніпуляцій з боку третіх сторін та сигналізує концентрацію уваги всередині системи, залишаючи можливість РФ та КНР активно діяти в інших регіонах перетинання інтересів.

Сценарій 3. Погіршення американо-французьких відносин через кризу довіри, пов'язану з AUKUS та можливу перемогу право-радикальних політиків на президентських виборах у квітні 2022 року будуть мати значний негативний вплив на загальну систему трансатлантичних відносин. Період невизначеності у питаннях європейського лідерства між виборами у Німеччині та Франції та можливість перемоги антиамериканських та євроскептичних сил у Франції може призвести до збільшення можливості для Російської Федерації впливати на питання міжнародної безпеки, відвертання уваги від важливих для України питань, та посилення європейської стратегічної автономії за рахунок псування відносин з Вашингтоном.

Додаткового збурення системі може привнести заострення протистояння щодо запуску Північного потоку-2, у разі збільшення російського політичного тиску та енергетичного шантажу, якщо США та Німеччина не зможуть домовитися про застосування відповідних санкцій.

Такий сценарій, зокрема, призведе до слабкої нової Стратегічної концепції НАТО та зменшення шансів України на поглиблення євроатлантичної співпраці та отримання ПДЧ.

20/22 ТРЕНДИ

Яким буде наступний рік для світу?

ТРАНСАТЛАНТИЧНА ТУРБУЛЕНТНІСТЬ

НОВІ ОБЛИЧЧЯ

Результати виборів у двох ключових європейських країнах Німеччині (вересень 2021) та Франції (квітень 2022) можуть призвести до зміни акцентів їх зовнішньої політики, сприйняття як США, так і РФ.

НАСЛІДКИ ВИВЕДЕННЯ ВІЙСЬК З АФГАНІСТАНУ

2022 рік стане показовим щодо уваги, яку країни-члени Альянсу будуть надавати афганському напрямку.

НОВА СТРАТЕГІЯ

Очікувана нова Стратегічна концепція НАТО 2030, яка повинна бути затвердженою на Мадридському саміті НАТО у червні 2022.

ЗАПУСК ПІВНІЧНОГО ПОТОКУ 2

Покращення відносин між Берліном та Вашингтоном за рахунок послаблення санкційної загрози не знайшло порозуміння у частини східноєвропейських країн-членів ЄС.

ПІДПИСАННЯ УГОДИ AUKUS

Наслідки підписання тристоронньої угоди матимуть тривалий ефект, і не тільки для безпеки в Індо-Тихоокеанському регіоні.

20/22 СЦЕНАРІЇ

Яким буде наступний рік для світу?

СТІЙКИЙ

Пошук компромісу та відновлення довіри між США та Францією щодо Індо-Тихоокеанської безпеки.
Призначення міністром закордонних справ Німеччини представника Партії Зелених.
Прийняття амбітної Стратегічної концепції НАТО.
Введення або оголошення можливих санкцій проти РФ за використання газового питання проти країн-членів ЄС та партнерів.

ХИТКИЙ

Охолодження риторики у франко-американських відносин, але без повернення до високого рівня довіри.
Неспроможність застосувати санкції проти РФ, але проведення сертифікації ПП2 відповідно до норм та правил Третього енергетичного пакету.
Прийняття Стратегічної концепції НАТО, яка зафіксує поточний стан загроз, але не буде достатньо амбітною по відношенню до країн-аспірантів.

ХАОТИЧНИЙ

Погіршення американо-французьких відносин через кризу довіри, пов'язану з AUKUS та можливу перемогу праворадикальних політиків на президентських виборах квітня 2022 року.

3

ПАНДЕМІЯ КОРОНАВІРУСУ

3.1 ОСНОВНІ ТРЕНДИ 2022 РОКУ

Серед ключових трендоутворюючих факторів, що впливатимуть на сценарії розвитку ситуації з пандемією COVID-19 у 2022 року необхідно врахувати наступні:

1) Геополітика вакцин. Пандемія коронавірусу наступного року продовжить демонструвати вразливість суспільств. Наступні можливі хвилі епідемії будуть впливати на політичне, соціальне та економічне життя усіх без винятку країн. Наразі науковці не беруться визначити справжній термін дії поточних вакцин, їх вплив на організм людини у короткостроковій та середньостроковій перспективах.

COVID-19 продемонстрував величезні відмінності у доступі до медичної допомоги та інфраструктурі і послабив фокус уваги по боротьбі з іншими захворюваннями. Пандемія також підкреслила слабкі місця міжнародної координації у сфері охорони здоров'я та продемонструвала невідповідність фінансування існуючих інституцій, які не в змозі спрогнозувати майбутні кризи у сфері охорони здоров'я. «Перегоні» великих фармацевтичних кампаній продовжаться, що може позначитися, з одного боку, на кращій якості вакцин, але також вплинути на її доступність усім верствам населення.

2) Посилення націоналістичних тенденцій. COVID-19 і в 2022 році інтоксикуватиме вразливі суспільства посиленням націоналістичних тенденцій. Відносини між суспільствами та урядами в усіх куточках світу можуть зіткнутися з постійними ускладненнями через зростаючу невідповідність між тим, що суспільство очікує, та тим, що урядові інституції будуть надавати. Відповідно, ми побачимо прояв, коли, з одного боку, суспільства отримуватимуть більше інструментів та можливостей доносити урядам свою позицію щодо кращих підходів у пошуку ефективних рішень, а з іншого, деякі уряди, попри критику, повернуть важелі впливу у бік авторитаризму. Також може спостерігатися подальша ерозія дотримання демократичних прав та свобод.

3) Перспективи відновлення світових економік. У 2022 р. закладений у 2021 р. тренд до відновлення глобальної економіки сповільниться (МВФ прогнозує досягнути 6% зростання світового випуску на кінець 2021 року та 4,9% у 2022 році). Через нерівномір-

ний доступ країн до вакцин посилюватимуться регіональні економічні асиметрії та зростатиме розрив між розвиненими країнами та тими, що розвивають ринкове господарство. Основною загрозою для економічного зростання буде поширення нового штаму коронавірусу, який вдарить не тільки по найменш захищених вакцинами країнах, але через свою вищу інфекційність та стійкість до вакцин також спричинить спалахи захворювань у державах – лідерах за показниками щеплення від COVID-19. Це може зірвати економічне відновлення і коштуватиме втратами близько 4,5 трлн дол. світового ВВП (за оцінками МВФ). Додаткового удару по економіці країн з доходами нижче середнього може завдати перегляд стимулюючої монетарної політики провідними центробанками. Обмеження, введенні через поширення нового небезпечнішого штаму вкотре негативно відіб'ється на сфері послуг, а відтак і зайнятості у багатьох державах. З іншого боку, миттєві (смертність та інвалідність, зростання чисельності самогубств) та довгострокові наслідки пандемії (тривале збереження симптомів недуги, скорочення тривалості життя) для здоров'я населення визначатимуть багаторічний тренд скорочення пропозиції праці.

4) Вплив пандемічних обмежень на права і свободи. Тенденції у сферах людського розвитку, охорони навколишнього середовища та технологій матимуть іще більший вплив на демографію та перерозподіл населення в країнах. Стрімке зростання та поширення інфекції тільки підважуватиме вакцинацію у багатьох країнах світу та сприятиме зростанню недовіри до чинних урядів. Антифейкові заходи стають приводом для посилення цензурних обмежень свободи слова, зокрема у соціальних мережах. З іншого боку, урядові заходи щодо контролю за перебігом захворювань впливатимуть і на свободу пересування населення. Так, зокрема, тенденції до запровадження обмеження зібрань, відвідування закладів харчування чи культурних заходів за умови наявності COVID-паспорта можуть перешкоджати свободі пересування населення і в 2022 році, що може вважатися порушенням прав людини.

5) Продовольча безпека. Зміна клімату стане однією з найгостріших проблем економічної політики, що підірватиме макроекономічну та фінансову стабільність у найближчі роки. У 2022 р. порушення динаміки попиту

та пропозиції, проблеми у переміщенні товарів та робочої сили, зниження купівельної спроможності населення внаслідок COVID-19 будуть загострювати прояви та розширювати географію глобальної продовольчої небезпеки. Збільшення світових цін на продукти харчування (за оцінками Світового банку, наразі вони на 40% перевищують аналогічні показники початку 2020 р.) призведе до зростання чисельності людей, що страждають від нестачі продовольства. Відволікання ресурсів на боротьбу з COVID-19 укупі з логістичними обмеженнями ускладнюватимуть надходження гуманітарної допомоги. Погіршення продовольчої кризи негативно впливатиме на соціально-економічну стабільність та створюватиме передумови для погіршення проявів насильства та конфліктів, збільшуючи кількість внутрішньо переміщених осіб та біженців.

б) Перегляд світових боргових зобов'язань. Світовий борг демонструватиме тенденцію до стабілізації (перевисім за рахунок найсильніших економік). Однак через необхідність захистити економіки та соціуми від нових хвиль COVID-19 співвідношення державного боргу до ВВП будуть зростати, поглиблюючи бюджетний дефіцит та загрожуючи борговою кризою. Загострення політичної та соціальної напруги обмежуватиме готовність урядів проводити структурні податкові реформи, посилюючи їх залежність від внутрішнього та міжнародного ринків запозичень. Одним із важливих інструментів для відновлення запасів ліквідності та покриття першочергових витрат слугуватимуть спеціальні права запозичення (СПЗ). Найбільш уразливим у фінансовому плані державам слід готуватися до ймовірного посилення зовнішніх фінансових умов, по можливості продовжуючи терміни погашення боргу і обмежуючи накопичення нехеджованих боргових зобов'язань в іноземній валюті. Інвестиційний інтерес точитиметься довкола кліматично-нейтральної економіки, що збільшуватиме вартість запозичень для вуглецево-позитивних країн.

3.2 СЦЕНАРІЙ РОЗВИТКУ ПОДІЙ

Сценарій 1. Більшість вироблених вакцин продемонструють свою ефективність проти нових штамів коронавірусу. Міжнародні організації проявлять солідарність у підходах до розподілення вакцини та зможуть забезпечити вакцинацію щонайменш 60 відсотків населення. Перегони світових лідерів у виробленні вакцин продовжаться, що впливатиме на підвищення якості самих вакцин та їх доступність.

Економічне відновлення продовжиться, але буде спостерігатися збереження істотних відмінностей між країнами. Кількість населення, що страждає від нестачі продовольства, зменшиться. Досягнення глобальної мети викорінення проблеми голоду буде частково досягнуто до 2030 року за рахунок посиленої та пришвидшеної технологізації продовольчих ланцюгів та подальшої роботизації систем виробництв.

Це, у свою чергу, посилить тенденції безробіття та соціальну напругу у регіонах світу, де сільське господарство є головним джерелом доходу. Як наслідок, політична нестабільність та часта зміна урядів буде тренд-сеттером.

Часта зміна урядів та протистояння між правлячими партіями будуть підважувати політичну стабільність, створюючи сприятливий ґрунт для посилення популістських та націоналістичних тенденцій. У деяких країнах світу може спостерігатися певна національна регуляція свободи пересування, але це істотно не вплине на динаміку пересувань. Інфодемія продовжуватиме бути актуальною і в 2022 році, але її тематичний акцент посується у бік критики урядових дій щодо відновлення національних економік.

Сценарій 2. Поява нових штамів, проти яких наявні вакцини є менш ефективними, а отже не буде знижено високий рівень госпіталізації та смертності. Хаотизація прийняття політичних рішень призведе до подальшого неліберального оформлення заходів цифрового спостереження та ерозії прав людини. Інфодемії будуть визначальними для підваження політичних режимів та урядів. Водночас політичні актори навмисно та цілеспрямовано прагнутимуть формувати серед населення відчуття «безпрецедентно загрозливого стану», для подолання якого необхідний особливий політичний акт (введення надзвичайного стану, карантинні обмеження із відслідковуванням пересування людини, тощо).

«Загартована» попередніми кризами, світова економічна система не зазнає суттєвого падіння як це сталося у 2020 році, залишаючись на траєкторії повільного зростання. Країни вживатимуть усіх можливих заходів торговельної та податкової політики для створення сприятливого середовища для торгівлі продовольством, що допоможе підтримати функціонування збуту на продовольчих ринках. Але через зростання цін на продовольство та падіння економічного добробуту, найбільш «вразливі» країни спиратимуться у вирішенні проблем з голодом на гуманітарну допомогу, якої буде недостатньо через значний внутрішній фокус інших держав на подолання наслідків пандемії.

Сценарій 3. Наявні вакцини проти нових штамів коронавірусу істотно не знизять високий рівень смертності та госпіталізації через посилення вразливості та небезпеченості впливу COVID-19 на молоде населення. Підвищення частоти та інтенсивності природних катастроф у різних кутках світу буде одним із макроекономічних викликів для національних урядів та міжнародних організацій. Негативний вплив глобального потепління на продуктивність та ВВП держав обмежуватиме їх фінансові можливості та змушуватиме робити вибір між заходами протидії коронавірусній кризі та боротьбою із кліматичними змінами. Подальше посилення проявів кліматичних змін (посухи, пожежі, тощо)

у країнах, що формують «левову» частку світового виробництва та експорту агрокультур, загострюватиме проблему продовольчої безпеки.

Розбіжності у заходах соціально-економічної підтримки поглиблюватимуть розрив в економічному відновленні між країнами з розвинутою ринковою економікою та країнами, які формують ринкову економіку, а також країнами, що розвиваються. Держави будуть прагнути до законодавчих модифікацій для більш ефективного стримування інфодемії, але вона посилюватиме свій вплив, підважуючи дії національних урядів та їх зусилля щодо економічного відновлення. Крім того, можливі посилення дезінформаційних кампаній та спрямовані зусилля окремих спецслужб.

20/22 ТРЕНДИ

Яким буде наступний рік для світу?

ПАНДЕМІЯ КОРОНАВІРУСУ

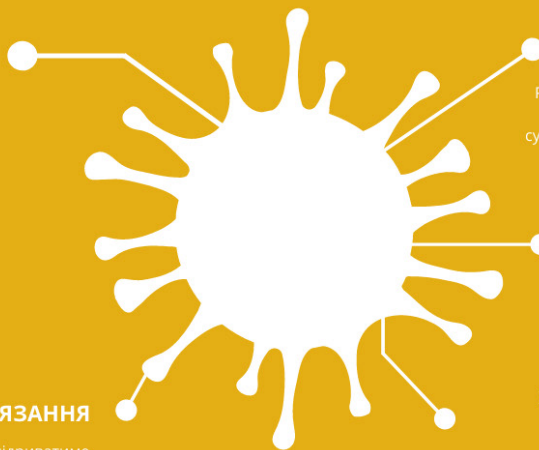
ГЕОПОЛІТИКА ВАКЦИН

Пандемія провокуватиме подальшу слабкість міжнародної координації та кризи у сфері охорони здоров'я через нові штами та непередбачуваність ефекту від вакцинації

ЕКОНОМІЧНИЙ АСИМЕТРИЗМ І БОРГОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Нерівномірний доступ до вакцин підриватиме економічне відновлення для усіх країн. Вплив пандемії на здоров'я населення призведе до трансформації ринку праці. Хоча світовий борг буде стабілізуватися, найвразливіші фінансово держави матимуть виклики посилення боргових умов

НАЦІОНАЛІЗМ 5.0

Розмивання демократичних прав та свобод буде стійким та супроводжуватиметься зміщенням акцентів до авторитаризму

ПРОДОВОЛЬЧА (НЕ)БЕЗПЕКА

Зміна клімату підриватиме макроекономічну та фінансову стабільність. "Відволікання" ресурсів на боротьбу із COVID-19 ускладнить надання допомоги та створить передумови для конфліктів

ПОСТ-КОВІДНІ "ЗРУШЕННЯ"

Тенденції у сферах людського розвитку, охорони навколишнього середовища та технологій матимуть іще більший вплив на перерозподіл населення в країнах. Недовіра до урядових кроків посилить вплив інфодемії на населення та підважуватиме здійснення вакцинацій.

20/22 СЦЕНАРІЇ

Яким буде наступний рік для світу?

СТІЙКИЙ

Ефективна вакцинація та солідарність
Технологізація продовольчих ланцюгів і часткове вирішення проблем голоду
Часта зміна урядів та політична нестабільність

ХИТКИЙ

Неліберальне цифрове спостереження та ерозія прав людини
Більш "загартована" міжнародна економічна система
Вразливі країни "на самоті" із проблемами голоду

ХАОТИЧНИЙ

Небезпечність впливу COVID-19 на молоде населення
Важкий вибір: COVID-19 чи кліматичні зміни?
Інфодемія як ключовий ворог для подолання політичних, економічних та суспільних "збурень"

4

ПРОЕКЦІЯ КИТАЙСЬКОГО ВПЛИВУ НА ГЛОБАЛЬНОМУ РІВНІ

4.1 ОСНОВНІ ТРЕНДИ 2022 РОКУ

1) Пандемія COVID-19 стала черговим тригером для прояву геополітичних амбіцій Китайської Народної Республіки. Пекін здійснив спробу продемонструвати свій лідерський потенціал шляхом т.зв. «маскової» та «вакцинової» дипломатії. При цьому, окрім долучення до міжнародних механізмів розподілу вакцин та подолання наслідків пандемії (КНР виділив 100 млн дол. США для програми COVAX), КНР також виступає із власними ініціативами. Зокрема Сі Цзіньпін оголосив про намір виділити 2 млрд доз вакцин китайського виробництва для їх розподілу у світі ще до кінця 2021 р. та про передачу 100 млн доз вакцин державам, що розвиваються. Також, Китай виділив 2 млрд дол. державам, що розвиваються, та взяв на себе зобов'язання виділити ще 3 млрд дол. впродовж наступних трьох років.

Щоправда, такого роду дипломатія супроводжувалася тактикою «войовничого вовка» – різкими випадками та дипломатичними демаршами на адресу США, геополітичне суперництво з якими зростає, та гучними заявами про більшу ефективність китайської моделі державного управління для подолання коронакризи, порівняно з західними демократіями.

Видається, що такий підхід виявився для Пекіну контрпродуктивним і негативно позначився на сприйнятті КНР на міжнародній арені. Більшість держав, що розглядали Китай як геоекономічну потугу почали більш прискіпливо ставитися до його політичних амбіцій. Дипломатичні випадки КНР наражалися на контраргументи, що апелювали до чутливих для Пекіну тем прав людини та демократії. Разом з тим, схоже, що підвищення войовничості у китайській дипломатичній риторичі пов'язана передусім з внутрішньополітичними трендами. Лідер КНР Сі Цзіньпін сконцентрував у своїх руках максимальну владу, але для «цементування» такого стану справ та його внутрішньополітичної легітимізації очільник держави потребує відповідних «історій успіху». На тлі уповільнення китайської економіки (як внаслідок короткотермінового ефекту коронакризи, так і демографічних змін у країні, що матимуть більш довготермінові наслідки) такими успіхами в офіційному Пекіні вбачають посилення

глобального впливу КНР, визнання його лідерських амбіцій з боку інших держав та різноманітні спроби демонстрації того, що «сторіччя китайського приниження» завершено.

З високою вірогідністю, задля поставленої мети Китай і надалі намагатиметься демонструвати лідерські амбіції та брати на себе лідерську відповідальність, як це вже зараз має місце на рівні ООН, де Китай є одним з найбільших контрибуторів у бюджет миротворчих операцій, а також постачальником персоналу для відповідних операцій ООН. Також КНР поставив перед собою не менш амбітні у порівнянні зі США та ЄС цілі декарбонізації (до 2060 року) та наголошує на відданості Паризькій кліматичній угоді.

2) Посилились економічні інтервенції Китаю за межами зони його традиційного впливу у Південно-Східній Азії. Інвестиції спрямовуються в Африку та Латинську Америку. У випадку окремих держав Латинської Америки помітно, що економічна взаємодія конвертується у політичну підтримку (приміром, багатомільярдні проекти Китаю у регіоні вже обернулись тим, що Домініканська Республіка, Сальвадор та Панама відмовились від визнання Тайваню і надали перевагу КНР). У багатьох випадках окупність інфраструктурних проектів у Африці залежить від торгівлі китайськими товарами та включеності до китайських мереж постачання. Поглибилась взаємодія між КНР та державами Перської затоки (ОАЕ та Саудівською Аравією), зокрема в частині 5G, безпілотників, систем відеоконтролю.

3) Разом із тим, зберігатиметься тренд до збільшення власного виробництва у КНР, зокрема втілення національної програми «Made in China 2025», підтримки провідних компаній у сфері високих технологій та штучного інтелекту, що мало б послабити залежність Китаю від імпорту у цих сферах.

4) Зрештою, відносно новим трендом є посилення інструменталізації Китаєм свого статусу одного з найбільших видобувачів та переробників рідкоземельних матеріалів, а також виробника мікročіпів. Глобальний «зелений перехід» підвищує попит на таку продукцію та посилює позиції КНР у цій ніші. У вересні 2021 року Китаєм було ухвалено рішення про утворення (шляхом

злиття, поглинання та реструктуризації) економічних гігантів, які будуть опікуватися питаннями видобутку та переробки рідкоземельних матеріалів.

Усі наведені напрями використовуватимуться Китаєм не лише для посилення власних позицій на міжнародній арені, але й для гарантування своїх незмінних національних інтересів. Офіційний Пекін домагатиметься дотримання принципу невтручання у внутрішні справи, до яких відноситься політика КНР щодо Тайваню, Гонконгу, Тибету, а також ситуація з правами людини в Сінцзян-Уйгурському автономному районі.

4.2 СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ПОДІЙ

Сценарій 1. Бажання США зберегти власне домінування на міжнародній арені вестиме до того, що дедалі більше держави світу опиняться в умовах вибору на пряму співпраці – КНР або США. Для регіону Центрально-Східної Європи аргументи щодо вибору на користь Вашингтону будуть здебільшого безпековими, оскільки питання безпеки, особливо в умовах російської гібридної агресії, є найбільш актуальними. Щоправда, менш дієвими ці механізми виявлятимуться для держав Латинської Америки, Близького Сходу, Африки. У випадку останніх США намагатимуться підважити китайські позиції, використовуючи санкційні механізми щодо економічних агентів, які співпрацюють з КНР, встановлення обмежень на економічну співпрацю з державами, які мають тісні економічні зв'язки з КНР. Вашингтон також намагатиметься посилювати власний інформаційний вплив, поширювати наративи про ризики та боргові пастки, до яких може вести співпраця з Китаєм. Зрештою, не можна виключати посилення економічного тиску США на сам Китай.

В умовах демографічного спаду та економічного уповільнення, погіршення іміджу Китаю на Заході, це може призвести до відмови окремих держав світу від співпраці з КНР. Міжнародні коаліції (традиційний тандем ЄС та США і новостворені ініціативи на кшталт AUKUS) дедалі більшою мірою обмежуватимуть для Китаю поле для маневру.

За таких умов Китай намагатиметься відстояти свої позиції, інтернаціоналізуючи дискусію та апелюючи до міжнародного права. Вже зараз серед спроб реагування помітні ініціативи КНР в ООН, зокрема, 4 листопада 2021 р. Китай домігся ухвалення Першим комітетом ГА ООН Резолюції «Розвиток міжнародної співпраці у мирних цілях у контексті міжнародної безпеки» (документ спрямований на посилення контролю за озброєннями), що є відповіддю Пекіну на формування AUKUS. Щоправда, ціна такого підходу буде високою. По-перше, Китаю й самому доведеться відмовитися від контраверсійних рішень, що можуть сприйматися як порушення міжнародного права. По-друге, потреба у підтримці інших держав світу змусить Китай стриманіше поводити себе на міжнародній арені, відмовитися

від тактики «войовничого вовка» та агресивної риторики щодо Тайваню. Також подібний підхід буде супроводжуватися підвищенням внеску КНР у програми міжнародної допомоги та міжнародні операції, а також необхідністю більшої економічної відкритості Китаю, зокрема в частині доступу до рідкоземельних ресурсів. При цьому, сукупність усіх згаданих заходів надасть КНР лише шанс на збереження статус-кво. Натомість китайська економічна та політична експансія буде суттєво пригальмована. За таких умов, керівництву Китаю доведеться або шукати додаткових шляхів для внутрішньої легітимізації, або ж обрати варіант суворого придушення будь-яких проявів лібералізації в країні, а відтак наражатися на ще більшу критику в контексті прав людини та демократії. Іншими словами, втілення такого сценарію може виявитися ресурсномістким для США, але фактично заганятиме КНР у глухий кут, де витрати на збереження статус-кво зростатимуть, а перспективи збільшення впливу будуть відсутні.

Сценарій 2. Ключовим чинником формування сценарію «орбітальної стійкості системи» лишатиметься протистояння США та КНР. Щоправда, у цьому випадку, США, зосереджені на внутрішньополітичній ситуації, не форсуватимуть заходів із кардинального обмеження проекції китайського впливу, а Китай й надалі намагатиметься конвертувати прояви глобальної відповідальності у посилення впливу за межами традиційного ареалу. Вибір форматів співпраці між США та КНР не перетворюватиметься у гру з нульовою сумою. У безпековій сфері Вашингтон й надалі лишатиметься ключовим гравцем, натомість Китай більшою мірою виступатиме безпековим контрибутором у регіонах, де Пекін має економічні інтереси (окремі регіони активності китайських економічних агентів у Африці та Латинській Америці, а у перспективі, й Афганістан за посередництва Пакистану). У сфері глобальних кліматичних змін Китай не лише підтримуватиме ініціативи ЄС та США, але й сприятиме «зеленому переходу», проте преференції у цьому контексті отримуватимуть держави, що уникатимуть відвертої конфронтації з КНР.

Пекін також працюватиме з механізмами міжнародного права, однак з певними застереженнями. Зокрема, зберігатиметься традиційний підхід, коли Китай не визнає права міжнародної спільноти на втручання у внутрішні справи держав на підставі порушень прав людини. Вочевидь, Пекін не визнаватиме такого права і щодо себе, гостро реагуючи на будь-які кроки такого ґтибу.

У ЄС загалом та регіоні ЦСЄ зокрема китайська сторона намагатиметься зберегти статус-кво щодо власної економічної присутності, проте відмовиться від посилення політичного тиску. Натомість у Латинській Америці, Африці, Перській затоці Пекін намагатиметься заповнювати ніші, де послаблюватиметься американський вплив. Перевагою Китаю в цьому контексті, здебільшого буде готовність надавати підтримку безвід-

носно до характеру режимів у зазначених регіонах. Фактично, посилення наративу про необхідність враховувати ступінь демократичності та прав людини Китай використовуватиме на власну користь, співпрацюючи із тими, хто нехтує цими питаннями.

Зрештою, за такого сценарію, основним полем, де КНР намагатиметься закріпити власну першість стане сфера високих технологій, щонайменше у регіонах, де вплив США не є сталим.

Сценарій 3. У разі якщо тиск США буде високим, ризики не втримати внутрішньополітичну консолідацію зростатимуть, а переваги від наявної міжнародної системи поступатимуться ризикам, Китай, може вдатися до радикальних кроків, серед яких найбільший глобальний резонанс матиме спроба силового рішення «питання Тайваню». Таке рішення поляризує міжнародну систему. Пекін намагатиметься конвертувати будь-які залежності держав-партнерів у свою підтримку, але тиск з боку США та формальних і неформальних альянсів, де Вашингтон домінує, теж посилиться. Фактично, в такому разі йтиметься про згорання глобальних китайських проєктів, на кшталт BRI (Один пояс-один шлях). Зберегти співпрацю і партнерство з Китаєм зможуть лише держави на кшталт Ірану чи РФ (але й вони із застереженнями). Зросте ризик глобального конфлікту, в ході якого міжнародній системі може бути надано непередбачуваної траєкторії розвитку.

20/22 ТРЕНДИ

Яким буде наступний рік для світу?

КИТАЙСЬКИЙ ВПЛИВ

ТАКТИКА "ВОЙОВНИЧОГО ВОВКА"

Різкі випадки та дипломатичні демарші на адресу США гучні заяви про більшу ефективність китайської моделі управління для подолання коронакризи.

МАСКОВА ТА ВАКЦИННА ДИПЛОМАТІЯ

Пандемія COVID-19 стала черговим тригером для прояву геополітичних амбіцій Китайської Народної Республіки.

MADE IN CHINA 2025

Підтримка провідних компаній у сфері високих технологій та штучного інтелекту, що мала б послабити залежність Китаю від імпорту у цих сферах.

РІДКОЗЕМЕЛЬНІ КОРИСНІ КОПАЛИНИ

Посилення інструменталізації Китаєм свого статусу одного з найбільш видобувачів та переробників рідкоземельних матеріалів, а також виробника мікрочипів.

КУРС НА ДЕКАРБОНІЗАЦІЮ

КНР поставила перед собою не набагато менш амбітні у порівнянні зі США та ЄС цілі декарбонізації (до 2060 р.) та наголошує на відданості Паризькій кліматичній угоді.

ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРВЕНЦІЇ

Інтервенції за межами зони традиційного впливу у Південно-Східній Азії – в Африку та Латинську Америку

20/22 СЦЕНАРІЇ

Яким буде наступний рік для світу?

СТІЙКИЙ

Зросте необхідність вибору між США та КНР
Китай послабить войовничу риторику
Всередині Китаю згортатиметься лібералізація

ХИТКИЙ

Китай більше проявлятиме себе контрибутором безпеки у зонах власних економічних інтересів
Пекін підтримуватиме зелений перехід
У ЛАКБ, Перській затоці та Африці КНР нарощуватиме впливи

ХАОТИЧНИЙ

Силовий сценарій Китаю на Тайвані
Згорання "Поясу і Шляху"
Ризик глобального конфлікту

5

ГЛОБАЛЬНЕ ПРОТИСТОЯННЯ МІЖ США ТА КНР

5.1 ОСНОВНІ ТРЕНДИ 2022 РОКУ

1) Безпековим трендом у трикутнику США-ЄС-КНР буде наростання протистояння між Вашингтоном та Пекіном, із збереженням, при цьому, треків багатосторонньої співпраці щодо питань, які мають глобальне значення (на кшталт протидії кліматичним змінам), однак – з поляризацією у питаннях демократичних цінностей. Вашингтон інструменталізуватиме власний безпековий потенціал та питання демократичних цінностей, для актуалізації й цементування «старих» політико-безпекових альянсів (передусім НАТО) та посилення нових ініціатив на кшталт AUKUS (Австралія, США, Велика Британія) та QUAD (Чотиристоронній діалог з безпеки – США, Індія, Японія, Австралія). Пекін, у свою чергу, намагатиметься закріпитися у регіонах, де вже формує домінуючий економічний вплив (передусім Африка, Центральна Азія, меншою мірою Латинська Америка та Балкани).

2) У такому разі Брюссель, зберігаючи економічну співпрацю з Китаєм та помірно поглиблюючи безпекову співпрацю із США, намагатиметься посилити власну стратегічну автономію, акселеруватиме процеси з формування власних безпекових програм на кшталт PESCO, намагатиметься позбутися критичних залежностей у ланцюгах постачань та торговельних відносинах (експериментуючи із кліматичним компонентом як інструментом непрямого економічного втручання). Разом з тим, ЄС маневруватиме з метою уникнення гострої ескалації, як із США, так і з Китаєм, з огляду на необхідність забезпечення економічного росту, суттєво підірваного пандемією COVID-19.

3) Схожу модель обиратиме й частина держав Азії. Японія, яка схильна поглиблювати співпрацю із США, ґрунтуючись на безпекових інтересах та ідеологічних цінностях, все ж уникатиме відвертої конфронтації з КНР. Об'єднання АСЕАН намагатиметься втримати баланс між США та Китаєм. На відміну від європейських держав, ціннісні аргументи навряд чи знайдуть свій відгук у Філіппін, Малайзії чи Сінгапурі. Ці держави намагатимуться дотримуватися принципу нейтралітету, і замість підтримки однієї зі сторін глобального протистояння, будуть продовжувати обережну співпрацю з обома. Також, з високою ймовірністю, держави АСЕАН інтенсифікуватимуть економічні контакти з державами, що намагатимуться уникати конфронтаційної біпо-

лярної парадигми. На цьому тлі відкриватимуться додаткові можливості для діалогу з питань розвитку між АСЕАН та Францією й Німеччиною.

Разом із тим, як у випадку держав ЄС, так і випадку АСЕАН можливі відхилення від загального тренду. Скажімо, держави ЦСЄ, що більше покладаються на американську безпекову допомогу, як і морські держави АСЕАН, яким США надають підтримку у диспутах з КНР у Південно-Китайському морі, будуть лобювати поглиблену співпрацю з Вашингтоном. Інші члени обох об'єднань, зацікавлені у збільшенні інвестицій з КНР, відстоюватимуть збереження партнерства з Пекіном. Це посилюватиме дезінтеграційні тренди у об'єднаннях, які прагнуть зберегти технічну нейтральність.

5.2 СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ПОДІЙ

Сценарій 1. За умов функціонування системи у стабільному режимі, у 2022 році зберезуться основні позитивні тренди та показники попереднього року. У вимірі стабільності трансатлантичного альянсу очікується відновлення довіри та встановлення нового позитивного формату діалогу та співпраці між США та Францією після тимчасових складнощів, пов'язаних із укладенням договору AUKUS. Аналогічним чином у позитивному руслі буде відновлено і діалог офіційних Парижу та Лондону, проте на цьому напрямку не варто очікувати того ж рівня співпраці, як на рівні США – на заваді повноцінним відносинам вочевидь стане ситуація з мігрантами на кордоні між державами та неможливість взаємовигідного врегулювання питань із статусом Північної Ірландії та фінальної торгової угоди пост-Брекзїт. У межах відносин всередині НАТО буде спостерігатися більша злагожденість у питанні протистояння агресивним діям Російської Федерації та спротиву економіко-політичній експансії КНР. Комбіноване застосування класичних політичних та економічних заходів разом із сучасними гібридними відповідями на нові формати загроз дозволять зберегти єдність у рамках НАТО та по лінії ЄС-США, а також успішно протистояти впливу КНР у Центрально-Східній Європі.

Зі сторони КНР така ситуація викличе зміну інструментального підходу для досягнення своїх глобальних ліберських амбіцій. Активніше буде проявлятися гуманітарний та екологічний напрям у зовнішній політиці

(до прикладу, початок роботи над амбітними планами по декарбонізації економіки чи продовження активної «вакцинової дипломатії»). Цей підхід також включатиме і більш «м'яку позицію» стосовно вирішення конфліктів та підтримку позиції невтручання. Відповідно, це призведе до відмови від стратегії «війна-вовка» і більш стриманого підходу до контраверсійних питань (зокрема, до проблеми Тайваню).

Очевидним, водночас стає фокус США та їх союзників на КНР як на основному джерелі гібридних і кібернетичних загроз. За умов стабільного функціонування системи проактивних відносин у межах вісі США-Європа буде можливість сконцентрувати більше ресурсів на китайському напрямі. Останні зміни у стратегічній концепції оборонної стратегії США, які прирівняли застосування гібридних кібернетичних загроз до прямої агресії проти держави, лише посилюють подібний наратив ідейно і політично.

Ситуація в Індо-Тихоокеанському регіоні, на фоні підписання угоди AUKUS, нормалізується на користь західних держав разом із політичною нормалізацією по лінії Брюссель-Париж-Вашингтон. Таким чином цілком ймовірним стає варіант перетворення AUKUS на відкритий до приєднання пакт.

Сценарій 2. В умовах існування системи у стані орбітальної стабільності картина протистояння у трикутнику США-КНР-ЄС виглядатиме збалансовано-кризовою. Ключовим фактором формування балансу у такій системі виступатиме саме протистояння по лінії Пекін-Вашингтон, при цьому баланс у такому протистоянні буде результатом більш пасивного залучення європейських союзників США до конфлікту із КНР. Такий підхід Європи відобразиться у більш стриманому фінальному варіанті Стратегічної концепції НАТО 2030, яка не нестиме в собі конкретних запобіжників та сконцентрується на встановленні наративних основ подальшої діяльності Альянсу. Не зважаючи на збереження та підтримку попередніх стратегій опору агресивній політико-економічній експансії КНР, за такого сценарію не варто очікувати розвитку та застосування нових інструментів чи суттєвого посилення існуючого тиску.

Питання відновлення відносин між Парижем, Вашингтоном і Лондоном після підписання AUKUS все ще буде стояти на порядку денному, тому і співпраця в середині НАТО буде розвиватися у помірному темпі. Крім того, в умовах орбітально стабільної системи післявиборча ситуація у Франції та Німеччині не дасть можливості їх зовнішньополітичним системам оперативно реагувати на нові виклики, що робитиме їх політику скоріше реактивною, ніж прогностично-активною.

Такий стан речей вочевидь буде використаний КНР на декількох фронтах: за рахунок концентрації Альянсу та ЄС на внутрішній проблематиці, вірогідним стає посилення економічних та гуманітарних проектів КНР у регіону Центрально-Східної Європи. З іншого боку,

продовжиться стабільна ескалація ситуації довкола Тайваню та спроби політичного торгу із Сполученими Штатами в цьому розрізі. Паралельно з цим прогнозується посилення активності КНР у регіонах стратегічної зацікавленості – Латинська Америка, країни Перської затоки, Центральна Азія. Відступ США створить для Пекіну можливість заповнити вакуум сили та зайняти ніші, які раніше становили виключну відповідальність США.

У сфері гібридних загроз у такому стані розвитку системи варто очікувати посилення співпраці РФ та КНР. Основними напрямками такої кооперації стане скоординований вплив на країни Центрально-Східної Європи з метою послаблення їх інститутів, дезінтеграції їх відносин із країнами колективного Заходу та послаблення позиції США, НАТО і ЄС. У розрізі інтересів України варто звернути уваги на потенційне посилення анти-західних течій та наративів, які будуть просуватися інформаційними агентами та проксі-агентами РФ та КНР. Важливу роль для успіху цього наративу відіграє і ситуація із пандемією COVID-19 та активний рух антивакцинаторів, який також несе певний набір меседжів, вигідних обом режимам.

Сценарій 3. У нестабільній системі глобальне протистояння США та КНР стане осьовим фактором розвитку системи. При цьому варто враховувати, що за такого сценарію протистояння буде проходити більш жорстко та зачіпатиме питання стратегічних інтересів обох держав (до прикладу, таким питанням може стати ескалація довкола Тайваню).

Період політичної невизначеності у пост-виборчій Європі, розходження у позиціях Франції та Британії щодо домовленостей по мігрантам та кордону у Північній Ірландії спровокує популяризацію право-радикальних партій та рухів, і, як наслідок, поширення антиамериканської риторики та серйозне послаблення трансатлантичної єдності. За подібних умов неврегульованим залишиться питання французьких інтересів та домовленості AUKUS, від чого відповідно постраждає як нова Стратегія ЄС по кооперації із Індо-Тихоокеанським регіоном, так і ефективність оборонного пакту AUKUS.

У межах протистояння США-КНР у Індо-Тихоокеанському регіоні така ситуація буде використана Пекіном для нарощення власних позицій за рахунок посилення тиску на Тайвань, залучення РФ до гібридних активностей та модернізації флоту, а також через посилення власних політико-економічних позицій у суміжних регіонах (Близький Схід, Латинська Америка, країни АСЕАН).

6

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ТРЕНДІВ НА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ТА УКРАЇНУ

6.1 МІСЦЕ ТА РОЛЬ УКРАЇНИ У ПОЛІТИЦІ США

Основні тренди 2022 року

1) Наближення проміжних виборів до Конгресу США багато в чому є системним фактором для розвитку зовнішньої політики Сполучених Штатів. На даному етапі очікується, що вибори 8 листопада 2022 року змінять політичну кон'юнктуру американської політики. Розглядається декілька найбільш ймовірних результатів виборів: втрата Демократичною партією контролю над Палатою представників або Сенатом; втрата контролю над обома палатами Конгресу; або ребалансування складу обох палат до більш збалансованого двопартійного складу, в якому прийняття рішень буде можливим лише за умови двопартійної співпраці заради кожного конкретного законопроекту. Водночас треба врахувати, що не лише самі вибори, але і передвиборчі перегони суттєво сповільнять політичні процеси у Сполучених Штатах та відвернуть увагу конгресменів від питань міжнародного порядку денного, послабивши парламентський трек зовнішньополітичної діяльності.

Найбільш вірогідно, результати виборів послаблять шанси на втілення внутрішньо- і зовнішньополітичної програми президента Байдена, оскільки будь-яке рішення і пропозиція будуть вимагати міжпартійного консенсусу. Водночас це не матиме визначального впливу на підтримку України, адже більшість програм та ініціатив, які стосуються двосторонньої співпраці наших країн, вже тепер мають двопартійну підтримку та не стикаються із політичним спротивом тієї чи іншої партії.

2) Треба врахувати також і темпи економічного відновлення США як фактору розвитку зовнішньої політики. Завдяки серії масштабних вливань в економіку – сумарно більш ніж 6 трильйонів доларів – останні з яких відбулись після прийняття у листопаді Законопроекту про внутрішні інвестиції (1.75 трильйона) та Інфраструктурного плану «Відбудуємо ще краще» ("Build back better") (1 трильйон) – економіка США змогла вийти на допандемічні показники за рівнем зростання ВВП, інвестиційним рейтингом та рівнем безробіття. Проте на 2022 рік прогнозується сповільнення економічного зростання – масштабні вливання у федеральний бю-

джет вже з кінця 2021 року спровокували поступове зростання інфляції та необхідність ринкової медіації зі сторони Федеральної резервної системи. Незважаючи на спроби стабілізації ринку, у першій половині 2022 року буде спостерігатися поступове зростання інфляції та сповільнення економіки, яка без систематичних федеральних вливань перейде до саморегуляції й нестабільності.

3) Залучення США до врегулювання конфлікту на сході України розглядається Білим домом та Державним департаментом у рамках декількох можливих сценаріїв. Такими сценаріями можуть бути: відновлення посади спеціального представника із повноваженнями медіатора між Києвом та Москвою; включення США до наявних переговорних форматів; створення нового переговорного формату (за прикладом Женевського формату); та переговори на рівні президентів США та РФ. Вірогідним видається сценарій, за яким президент Сполучених Штатів візьме на себе посередницьку функцію між президентом України та президентом РФ, і шляхом непрямих контактів (за прикладом медіації загострення весни 2020 року) буде долучатися до переговорного процесу у кульмінаційні моменти кризи. Проте наразі не проглядається можливості сталого залучення офіційного Вашингтону до переговорних форматів щодо врегулювання кризи – інтеракції відбуватимуться в залежності від рівня небезпеки ескалації зі сторони Російської Федерації.

4) У 2022 році варто очікувати збереження стабільної фінансової, ресурсної та експертної підтримки українських збройних сил зі сторони США. За будь-якої зміни співвідношення партій у Конгресі, буде збережений загальний курс на підтримку України. Наразі з усіх діючих конгресменів та кандидатів на їх заміщення не було помічено жодного політика із очевидно проросійською чи антиукраїнською програмою та/або поглядами.

Сценарії розвитку подій

Сценарій 1. В умовах стабільного функціонування системи продовжиться продуктивна двостороння співпраця США та України. Нове скликання Конгресу не дасть абсолютної більшості жодній з партій, таким чином збалансувавши та зрівнявши їх політичні потенціали на

найближчу перспективу. За таких умов залишаються сталими програми підтримки України зі сторони Конгресу у питаннях реформ, посилення обороноздатності, розвитку Збройних сил України, а також санкційний та політичний тиск на Російську Федерацію тощо.

Протистояння з КНР, яке стає наріжним каменем зовнішньополітичної діяльності цієї президентської адміністрації, не перейде до активного політико-економічного протистояння, що дозволить зберегти значну частину ресурсів на російському напрямку. Таким чином буде збережено та в подальшому розширено основні елементи санкційного режиму, посилено військову підтримку України. З огляду на відсутність значного загострення протистояння по вісі Пекін-Вашингтон, зближення РФ та КНР не досягне загрозливого рівня, і ці треки у зовнішній політиці США продовжать розвиватися паралельно.

Врегулювання конфліктних питань між Вашингтоном та Парижем у наслідок укладення угоди AUKUS дозволить США оперативніше відновити основні параметри трансатлантичної єдності і, таким чином, досягти скоординованого у рамках НАТО реагування на загрози. Це також позитивно відобразиться на співпраці України з Альянсом та на можливості актуалізувати питання надання Україні Плану дій щодо членства за підтримки США.

Сценарій 2. В орбітально-стабільній системі розвиток зовнішньої політики США зіткнеться із серією системних перешкод. За такого стану міжнародної системи результати проміжних виборів до Конгресу спричинять переформатування більшості в одній з палат Конгресу, що призведе до можливої політичної мікрокризи при розподілі посад у ключових комітетах – бюджетному, юридичному, розвідувальному та з міжнародних питань. Втрата більшості Демократичної партії та втрата збалансованого розподілення конгресменів за партійними лініями підштовхне всю систему до ребалансування, тому перші законопроекти нового скликання стануть вирішальними у контексті формування нової більшості.

Хоча не викликає сумнівів незмінність підтримки України зі сторони Конгресу та Білого дому, проте за умов політичної невизначеності не варто очікувати нових пропозицій чи розширення існуючих програм. Аналогічна ситуація найімовірніше закріпиться і на треку євроатлантичної інтеграції України – не очікується жодних зрушень в напрямку отримання ПДЧ чи ширшої кооперації на рівні Альянсу. Проте наявний рівень залученості країн-членів НАТО до стримування агресивних дій РФ на кордоні України та на тимчасово окупованих територіях України буде зберігатися.

Що стосується двосторонніх відносин, найімовірніше буде спостерігатися застій у питанні призначення посла та спеціального представника Державного департаменту. Хоча це загалом не відобразиться на активності

та стабільності контактів високого та найвищого рівнів, проте відобразатиме помірний стан розвитку двосторонніх відносин у цей період.

Сценарій 3. Нестабільна система спричинить значне сповільнення конструктивних контактів та проектів у двосторонніх відносинах США та України. Нестабільна політична ситуація протягом передвиборчої кампанії та зміна балансу сил у Конгресі на користь домінування республіканців змусить американський політичний істеблішмент здебільшого сконцентруватися на внутрішньополітичному порядку денному, змістивши на другий план нагальні питання міжнародної арени. Хоча це не означатиме повної ізоляції від зовнішніх справ, завойована на початку 2021 року ініціатива на міжнародній арені може бути втрачена. Неспроможність української влади продемонструвати вимірні та чіткі результати реформ протягом цього періоду може лише поглибити наявний «застій» у відносинах та спровокувати урізання деяких з наявних програм військово-економічної підтримки (хоча і не повне їх припинення).

Посилення Китаю в Індо-Тихоокеанському регіоні на фоні неможливості Заходу прийти до консенсусу стосовно AUKUS та спільних дій проти КНР призведе до посилення Китаю і на інших регіональних рівнях – Близький Схід, Латинська Америка, Центральна-Східна Європа. Подібне посилення змусить Сполучені Штати концентруватися на китайській економіко-політичній загрозі та майже повністю відійти від концепції гнучкого активного стримування РФ. Це може означати малі поступки у випадках ескалації (до прикладу, припинення широкомасштабних навчань у Східній Європі та скорочення поставок озброєння).

Крім того, подібний відступ буде супроводжуватися і неможливістю говорити про залучення США до будь-якого переговорного формату з врегулювання російсько-українського конфлікту. Це дасть можливість третім країнам – наприклад, Туреччині – перехопити ініціативу у створенні альтернативних медіаторських майданчиків для активізації переговорів.

6.2 РЕГІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА: ЗРОСТАННЯ РИЗИКІВ

Основні тренди 2022 року

1) Протягом 2021 року ключовим трендом регіональної безпеки було погіршення безпекового середовища, пов'язане, перш за все, із намірами Російської Федерації дестабілізувати ситуацію у країнах Чорноморського регіону за допомогою гібридних методів з метою включення їх у сферу свого впливу.

Двічі протягом року (у квітні та листопаді) Російська Федерація здійснювала накопичення військ на північних кордонах України та тимчасово окупованій території Криму, фактично загрожуючи прямим вторгненням в

Україну. Шантаж силою розмиває межу між війною та миром, перетворюючи Чорне море на регіон підвищеної небезпеки.

2) Міжнародна ізоляція режиму Александра Лукашенка підштовхує його до більшої інтеграції Білорусі з Росією і, найголовніше – реалізації спільної воєнної політики. У листопаді 2021 року на засіданні Вищої державної Ради Союзної держави Росії та Білорусі була затверджена нова Воєнна доктрина союзу, спрямована на координацію оборонної політики двох країн у протистоянні із Заходом. У найближчій перспективі це матиме наслідком підпорядкування воєнної та безпекової політики Білорусі російським інтересам, збільшення російської воєнної присутності на північних кордонах України.

Крім того, збільшуються можливості Росії щодо застосування арсеналу гібридних методів. Використання режимом Лукашенка мігрантів не лише створює напругу на східних кордонах ЄС та НАТО у поточний момент, але й сприяє накопиченню протиріч між «старими» і «новими» членами Європейського Союзу.

Зростає ризик провокацій на українсько-білоруському кордоні.

Водночас прагнення Російської Федерації повернутися до умов часів «холодної війни», коли долю регіону вирішували «великі держави», поділяючи його на сфери впливу, стикається з інтересами інших регіональних гравців, таких як Туреччина, які намагаються проводити самостійну політику. Відповідно об'єктом гібридної російської діяльності стає не лише Україна, але й країни регіону.

3) Одним з важливих чинників, які посилюють ефективність гібридних дій Росії, залишається енергетична залежність країн Центральної Європи та Чорноморського регіону, в першу чергу, від постачань російських вуглеводнів. Це довела енергетична криза восени 2021 року.

Поряд із запуском «Північного потоку – 2», важливу роль у газовій дипломатії Росії відіграє південний газотранспортний коридор. Завершення будівництва «Балканського потоку» (відгалуження «Турецького потоку») і приєднання його до угорської газотранспортної системи дозволило «Газпрому» переключити поставки газу до Угорщини в обхід України.

Окремі країни вживають заходи щодо підвищення власної енергетичної безпеки. Перспективним у цьому контексті є освоєння покладів вуглеводнів на шельфі Чорного моря. Останні два роки Туреччина небезспішно веде активні пошуки вуглеводнів у Чорному морі. Президент Туреччини Р. Т. Ердоган задекларував намір розпочати постачання газу на внутрішній ринок у 2023 року. Румунський Romgaz домовився про викуп у компанії ExxonMobil її частки у проекті Neptun Deep, що відкриває перспективи видобутку газу. Звертають

на себе увагу також наміри Румунії та Болгарії розвивати ядерну енергетику, у першу чергу, за рахунок співробітництва із США. Водночас ціною за контракт за постачання газу до Республіки Молдова стало відтермінування реформи енергетичного сектору, що сприятиме консервації енергетичної залежності країни.

Проте, зазначені кроки щодо підсилення енергетичної незалежності дадуть ефект лише у середньостроковій або довгостроковій перспективі (2-4 роки).

4) Посилення мілітаризації Чорноморського регіону залишається одним з ключових трендів 2021/2022 років. Під час проведення навчань у квітні 2021 року Російська Федерація здійснила переведення до Чорного моря 15 десантних та артилерійських кораблів з Каспійського моря, двох кораблів з Північного флоту, а також перебазування військових літаків, довівши тим самим спроможність у разі потреби накопичувати значну військово-морську потугу у регіоні. Військово-морський потенціал трьох чорноморських країн-членів НАТО залишається недостатнім для військового протистояння Росії. Близький до російського потенціалу має Туреччина, проте Чорноморський регіон представляє для неї менший інтерес, ніж, наприклад, Середземноморський.

Більш частими стають провокації Росії проти кораблів та літаків країн-членів НАТО (яскравий приклад, ситуація з есмінцем HMS Defender у липні 2021 року) та агресивні заяви з боку Москви щодо діяльності Північноатлантичного Альянсу в Чорному морі.

Кораблі країн-членів НАТО продовжують заходити до Чорного моря, проте їх перебування стримується конвенцією Монтре, що послаблює військово-морські спроможності Альянсу у регіоні та надає переваги Російській Федерації.

Всі країни Чорноморського регіону здійснюють активне переозброєння, закупаючи нове озброєння (Румунія, зокрема, закуповує зенітно-ракетні та протикорабельні комплекси та оновлює парк бойових літаків) або налагоджуючи їх власне виробництво (Туреччина). Водночас Румунія реконструює авіабазу «Міхаїл Когелнічану», а США додатково виділяють кошти на реконструкцію 71-ї авіабази у Кимпія Турзій, яка може перетворитися на хаб для операцій ВПС США у Південно-Східній Європі.

5) Посилення ролі Туреччини як регіонального гравця. Туреччина продовжує політику, спрямовану на закріплення ролі впливового регіонального гравця. Перемога Азербайджана у 44-денній війні восени 2020 року дозволила Туреччині утвердитися на Кавказі. Свою присутність Анкара закріпила підписанням Шушинської декларації, яка встановила союзницькі відносини між Туреччиною та Азербайджаном. Москва критично ставиться до посилення впливу Туреччини на кавказькі справи і прагне врівноважити турецькі впливи як шля-

хом своєї «миротворчої» присутності у Нагорному Карабаху, так і шляхом формування осі Москва-Єреван-Тегеран. Робляться спроби витіснення Туреччини з процесу гарантування безпеки на Кавказі.

Попри конкуренцію, інтереси Туреччини та Російської Федерації на Кавказі збігаються в одному пункті – обидві країни прагнуть зменшити вплив на регіон з боку інших геополітичних гравців. Саме на це був спрямований запропонований Анкарою та Баку формат «3+3» (Туреччина, Росія, Іран та Азербайджан, Грузія, Вірменія). Подібний формат через присутність Росії не влаштовує Грузію.

Сама ситуація у Нагорному Карабаху попри підписане перемир'я, може час від часу загострюватися, що показали військові дії у листопаді 2021 року.

На Чорному морі Туреччина продовжує політику, яка орієнтована на т недопущення зростання впливу нечорноморських держав. Гарантією безпеки Анкара вважає Конвенцію Монтре. Не визнаючи спробу анексії Криму Російською Федерацією, Туреччина одночасно уникає жорстких кроків по відношенню до Москви. 2021 рік був роком посилення українсько-турецького співробітництва, зокрема і в оборонній сфері. Це, в свою чергу, викликало негативну реакцію Москви, яка намагається вплинути на Туреччину гібридними методами, завдаючи удару по чутливим галузям турецької економіки (туризм та сільське господарство).

Одним з інструментів турецького впливу стає Організація тюркських держав (колишня Тюркська рада), VIII саміт глав держав якої відбувся у листопаді 2021 р. і ознаменувався перейменуванням організації, прийняттям в якості спостерігача Туркменістану, а також ухваленням Концепції Тюркського світу до 2040 року. ОТГ розглядається, перш за все, як об'єднання економічної взаємодії, аніж безпековий союз. Проте, у тюркських країнах Туреччині доведеться суперничати із впливами Росії та Китаю. Туреччина також намагається посилити свій вплив на Балкани, приділяючи особливу увагу Боснії та Герцеговині та підтримуючи партію турецької меншини у Болгарії.

Щодо Китаю, то Анкара проводить гнучку політику суперництва-співробітництва, намагаючись поєднати реалізацію інфраструктурних проектів із затвердженням себе у ролі захисника інтересів тюркських народів.

Загострення у відносинах між Туреччиною та Грецією, а також підписання франко-грецької оборонної угоди, яка фактично спрямована проти Туреччини, посилюють напругу всередині НАТО. Деструктивний характер носить також ініціатива Р. Т. Ердогана вимагати визнання Турецької Республіки Північний Кіпр.

Проте регіональні амбіції Туреччини значною мірою зумовлені амбіціями власне турецького президента та його оточення.

б) Протягом 2021 року ситуація із захворюваністю на COVID-19 у країнах регіону погіршилася, що вплинуло на внутрішньополітичну ситуацію у країнах Чорноморського регіону, зокрема, через зростання ролі правих партій, які використовують антивакцинаторську, а часом і антиєвропейську риторику (AUR у Румунії, «Възраждане» у Болгарії). Незважаючи на те, що поява антивакцинаторського руху має переважно внутрішні причини, певну роль у їх виникненні відіграють і зовнішні впливи. Неодноразово фіксувалося розповсюдження дезінформації щодо COVID-19 та вакцин з боку джерел, які вважаються близькими до Росії. Таким чином ситуація із захворюваністю на коронавірус активно використовується Москвою для гібридних дій, спрямованих на дестабілізацію ситуації у країнах Центральної Європи (посилення недовіри до дій національних урядів та політики ЄС в цілому, збільшення навантаження та дестабілізація медичної системи, підлив економіки тощо).

Сценарії розвитку подій

Сценарій 1. Навіть якщо збереження трансатлантичної єдності створить умови для розробки та втілення Стратегії НАТО по відношенню до Чорноморського регіону, Північноатлантичний Альянс буде змушений зважати на особливу позицію Туреччини як щодо Росії, так і щодо Китаю. Відносини з Грецією (а відтак і з Францією) залишатимуться напруженими. Необхідність освоєння покладів газу на шельфі Чорного моря викличе певний інтерес Туреччини до Чорноморського регіону, проте, на відміну від Середземноморського регіону, це не призведе до конфліктних ситуацій. На Кавказі та у тюркському світі зберігатиметься ситуація суперництва-співробітництва з Росією, а карабаський конфлікт перебуватиме у стані заморозки. Програми переозброєння мають довгостроковий характер, тож мілітаризація Чорноморського регіону продовжиться, так само як і гібридні дії Росії (шантаж силою, економічний тиск та енергетичний шантаж тощо) по відношенню до країн Центрально-Східної Європи.

Сценарій 2. Наближення виборів та погіршення економічної ситуації підштовхує керівництво Туреччини до більш агресивної політики у Середземному морі, що викличе подальше загострення відносин з Грецією та Францією. Відносини з США збережуться на нинішньому рівні, враховуючи зацікавленість Вашингтону у присутності Туреччини в Афганістані. Більш чіткою стане «особлива» позиція Анкари в НАТО як по відношенню до Росії, так і по відношенню до Китаю, а також загальне протиставлення Туреччини колективному Заходу. Можливе використання біженців для тиску на ЄС та загострення ситуації навколо Північного Кіпру. Це сприятиме зближенню позицій Росії та Туреччини, але не настільки глибоко, щоб усунути елемент суперництва на Кавказі та у тюркському світі. Також чутливим для російсько-турецьких відносин залишиться питання українського Криму. Рівень мілітаризації продовжить бути високим, так само, як і збережеться енергетична залежність ЦСЄ від Росії.

Сценарій 3. Погіршення безпекової ситуації. Такий сценарій буде обумовлений, з одного боку, більш агресивною поведінкою Росії по відношенню до України, а також країн-членів НАТО (Польщі та країн Балтії), шантажем силою, відвертими збройними провокаціями на лінії розмежування на Сході України та на кордоні, блокадою ділянок Чорного моря під різними підставами, проблемою біженців тощо. З іншого – відсутністю прогресу із укладанням мирної угоди між Азербайджаном та Вірменією та відкриттям Зангезурського коридору, що спонукатиме Баку до обмежених військових дій, а це, в свою чергу, викличе невдоволення Москви. У цьому контексті не виключено обмежене «потепління» у відносинах між Вашингтоном та Анкарою, зокрема, спільна позиція по відношенню до Китаю (у сфері захисту прав людини в Синцзяні). Водночас зберігатиметься напруження у грецько-турецьких відносинах.

6.3 РОЗВИТОК СИТУАЦІЇ У КРАЇНАХ-СУСІДАХ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ. ПОСИЛЕННЯ РОЛІ УКРАЇНИ У РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОЦЕСАХ

Основні тренди 2022 року

1) Характерною рисою регіону (включно з регіональними ініціативами на кшталт Вишеградської четвірки, Ініціативи Тримор'я, Східного партнерства (СхП), Організації чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), ГУАМ тощо) залишатиметься дефіцит ресурсів. Держави регіону потребують коштів – інвестицій та технічної допомоги, для того, щоб удосконалити власну та регіональну інфраструктуру. Крім того, зростатиме актуальність питання енергетичної стабільності, безпеки та диверсифікації джерел енергії та її постачальників. Це, поза сумнівом, вестиме до зростання змагальності між державами регіону та до посилення проєкції впливу великих гравців поза меж регіону, між якими посилюватиметься геополітична конкуренція.

2) Природно, на такому тлі зростатиме й дефіцит безпеки, що вестиме до спроб проактивної політики у рамках НАТО та посилення безпекової складової у регіональних форматах. Дедалі більш помітним стане становлення регіональних безпекових та інтеграційних центрів (наприклад, Варшави, Анкари, у перспективі – Бухаресту, а у рамках Східного партнерства – Києва). При цьому, враховуватиметься як власний потенціал таких центрів, так і ступінь їхньої взаємодії з традиційними безпековими контрибуторами – НАТО, європейськими безпековими форматами (на кшталт PESCO та з протидії гібридним загрозам), Британією та США.

Також, спостерігатиметься милітаризація регіону в цілому, посилюватиметься прагнення наростити власний військовий потенціал, забезпечити його повноцінний характер (в усіх сегментах ведення бойових дій) та пов'язане з цим військове виробництво та регіональне

ВТС, що позначатиметься на підвищенні національних безпекових та воєнних бюджетів (регіональні гравці, що входять до НАТО дедалі більше нехтуватимуть спеціалізацією у рамках Альянсу і прагнутимуть наростити власний R&D та комплексний оборонний потенціал).

3) Попри пріоритезацію інфраструктурного та мілітарного розвитку, зберігатиметься також потреба у залучення ресурсів для реформ і трансформацій (особливо для держав СхП й Асоційованого Тріо як їх локомотиву), а у більш широкому регіональному контексті потребуватимуться ресурси для адаптації до пріоритетних європейських політик, зокрема, «зеленого переходу» або ж для компенсації прямих та непрямих витрат, пов'язаних з відмовою від такого переходу, захисту власного виробника/споживача. Спостерігатиметься також похвалення транскордонного співробітництва, розвиток формату «малих інвестицій» тощо.

Дефіцит ресурсів у зазначених сферах посилюватиметься через перерозподіл коштів на користь подолання наслідків економічного спаду, спричиненого COVID-19, а також психологічними, політичними та економічними спекуляціями навколо цього питання.

4) Питання подолання дефіциту ресурсів та безпеки, віднаходження компенсаторних механізмів та додаткових драйверів економіки, стане предметом як внутрішньополітичної дискусії у державах регіону, так і порядку денного регіональних структур та ініціатив. З одного боку, зростатиме національний егоїзм та популізм, який активно підтримуватиметься гравцями, зацікавленими у дестабілізації регіону. З іншого боку, пропорційно зростатиме розуміння доданої вартості регіонального гуртування, інклюзивності регіональних альянсів, необхідності представлення регіональних інтересів на глобальному рівні, що може стати поштовхом для розвитку Ініціативи Тримор'я, Бухарестської дев'ятки, Люблінського трикутника тощо.

Вочевидь, РФ намагатиметься зберегти власний вплив у регіоні і відтак гібридними методами підтримуватиме популістські та радикальні політичні сили у державах регіону, корумпуватиме місцеві еліти та провокуватиме внутрішньодержавні суперечки та інтриги. Крім того, Москва докладатиме зусиль з дискредитації ідей демократії та лібералізму у державах – насамперед вразливих, як, скажімо, Республіка Молдова. Росія також докладатиме зусиль для руйнування зв'язків між регіональними інтеграційними хабами та глобальними гравцями (наприклад, інвестуватиме зусилля у поглиблення суперечок між Варшавою та Брюсселем, Анкарою та Вашингтоном і т. п.). З іншого боку, Москва підживлюватиме дружні до себе режими (економічними та енергетичними інвестиціями в Угорщину, посиленням військової присутності у Вірменії тощо). Щоправда, при цьому, Кремль не буде зацікавлений у формуванні проросійських об'єднань у регіоні, надаючи перевагу роботі з окремими державами та політичними силами.

5) У випадку втілення більшості сценаріїв розвитку глобальної системи, держави регіону та регіональні альянси та ініціативи ризикують зіштовхнутися з проблемою необхідності визначитися щодо своїх геополітичних уподобань: у коротко- чи середньостроковій перспективі неодмінно доведеться обирати між Вашингтоном та Пекіном. Такий вибір буде обтяжений дефіцитом ресурсів, зокрема, на розвиток регіональної інфраструктури, забезпечення енергетичної стабільності, а також конкуренцією за увагу з боку США та «ядра держав» ЄС й Великої Британії. Беручи до уваги зосередженість ключових гравців на власних проблемах та адаптації до посиленого протистояння між США та КНР, для регіону ЦСЄ та СхП існує ризик опинитися на периферії глобального порядку денного, що лише загострить дефіцит ресурсів. У випадку значного розбалансування міжнародної системи це принесе ще й додаткові виклики (приміром, неспроможність адаптації до кліматичних змін вестиме до ризиків для продовольчої безпеки, перебування поза периметром новітніх безпекових інструментів посилює гібридні загрози та стане тригером для викликів у царині цифрової безпеки). Зберігатиметься й волатильність у внутрішній політиці держав-сусідів України, оскільки новітні виклики вимагатимуть подекуди непопулярних рішень, що, в свою чергу, вестиме до розчарування виборців і частих ротаций у урядах та парламентах країн регіону.

Сценарії розвитку подій

Сценарій 1. Найбільш бажаним для України розвитком подій міг би стати сценарій включення України до безпекового та економічного простору, що розвиватиметься за сприяння та підтримки ЄС та США. За умови втілення такого сценарію, Брюссель та Вашингтон, використовуючи механізми міжнародних організацій, альянсів та союзів, виступали б контрибуторами регіонального розвитку та безпеки, просували б втілення амбітної стратегічної концепції НАТО, виступали справедливими арбітрами у суперечках України з державами-сусідами та підтримували розвиток Асоційованого Тріо у рамках Східного партнерства, а також дослухалися б до регіональних ініціатив при формуванні європейського та глобального порядку денного.

Разом з тим, наявні глобальні тренди свідчать, що, в незалежності від того буде міжнародна система стійкою чи відносно стійкою до збурень, а надто у випадку її розбалансування, досягнення цієї мети супроводжуватиметься значними труднощами. Конкуренція за доступ до економічних та безпекових ресурсів, а також домінування популістських та національно-егоїстичних наративів може послабити підтримку України з боку держав-сусідів, що входять до ЄС та НАТО. Вразливість до російської пропаганди та корупційного впливу також відіграватиме свою роль: кількість політиків та політичних сил, які просуватимуть проросійські наративи зростатиме (передусім на крайньому лівому та на крайньому правому фланзі). Москва, при цьому, використовуватиме брак українського прогресу (або про-

вали у реформах) на шляху євро- та євроатлантичної інтеграції для дискредитації України, як в очах сусідніх держав, так і в очах партнерів по Асоційованому тріо. Подолання зазначених труднощів видається хоча й привабливим, однак ресурсномістким, бо вимагатиме як внутрішніх перетворень, так і нейтралізації наслідків глобальних трендів.

Сценарій 2. З урахуванням глобальних змін, прийнятим, хоча й не ідеальним для України сценарієм стало б налагодження тісних зв'язків з регіональними акторами, що вже є або претендують на роль регіональних та безпекових центрів впливу (Польщею, Туреччиною, Румунією) та ініціатив, які ними просуваються (Ініціативи Тримор'я, Бухарестської дев'ятки тощо). Разом з тим, розвиток цих ініціатив, а відтак укріплення регіональних центрів тяжіння, можливе лише за умови збереження їх співпраці із глобальними центрами впливу: Вашингтоном, Брюсселем, Берліном та Парижем.

При цьому, беручи до уваги глобальний тренд до зростання популізму, не виключений ризик, коли правлячі політичні сили у перелічених державах намагатимуться використати своє лідерство у регіональних ініціативах для просування власних подекуди егоїстичних інтересів, що вадитиме такій співпраці. Понад те, російська сторона намагатиметься скористатися вразливістю і працюватиме одночасно і з політичними елітами держав регіону, і з політиками у США, Великій Британії, Франції та Німеччині, з метою послаблення будь-якої співпраці, а також сприяти дезінтеграційним процесам. Успіх такої політики Москви вестиме до «пробуксовування» регіональних ініціатив у ЦСЄ та стагнації Східного партнерства. За таких умов компенсувати ризики можна буде шляхом просування багатосторонніх спеціалізованих форматів співпраці на кшталт Люблінського трикутника (у складі України, Польщі та Литви), Квадриги (Україна-Туреччина), 2+2 (Україна-Молдова-Румунія-Польща), Асоційованого тріо (Україна-Грузія-Молдова) тощо. Щоправда, розпорощення ресурсів на широку кількість форматів без їх належного наповнення та інтегрування з потужнішими міжнародними альянсами та союзами може виявитися не виправданим.

Сценарій 3. Ризики перших двох сценаріїв гіпотетично може актуалізувати розвиток подій, за якого Україна, демонструючи проактивність та регіональне лідерство докладалиме зусиль для просування тих структур, де може претендувати на лідерство (Асоційоване тріо, ГУАМ), розглядаючи інші регіональні проєкти як безперспективні. Такий підхід супроводжуватиметься спробами балансувати між світовими центрами впливу: Вашингтоном, Лондоном, Парижем, Берліном, Пекіном, Токіо. Однак, глобальні тренди (передусім продовження поляризації міжнародної системи) вказують на те, що такий підхід може виявитися найбільш вартісним і найбільш ризикованим, а Україна, в результаті, може лишитися на периферії глобального порядку денного, що зробить її вразливою для російської агресії.

6.4 ПОЛІТИКА РФ ЩОДО УКРАЇНИ

Основні тренди 2022 року

1) РФ продовжуватиме спроби дестабілізувати соціально-політичну ситуацію в Україні за допомогою гібридних інструментів тиску. Зокрема, це може включати енергетичний вплив: маніпуляції обсягами транзиту газу, блокування постачання вугілля та електроенергії до України. Внутрішньополітичний вплив: досягнення домовленостей із українськими олігархами; підтримку опозиційних проектів в Україні; сприяння соціально-політичній дестабілізації. Міжнародний аспект: провокування загострення відносин України із державами-партнерами.

2) Ситуація на лінії розмежування буде погіршуватися на тлі саботування Росією переговорних процесів та появи агресивних ініціатив щодо України у Держдумі РФ. У цьому контексті можливе нарощування постачань нового озброєння на окуповані українські території, широке використання БПЛА з боку ОРДЛО, спроби захоплення населених пунктів у «сірій зоні»; рішення Держдуми, спрямовані на повзучу анексію ОРДЛО та ескалацію конфронтації з Україною. Саботаж переговорів у Нормандському та Мінському форматах може супроводжуватися спробами РФ домовитися без участі Києва у двосторонніх треках із ФРН, Францією та США, штучно додаючи у кошик до українського питання ті проблеми, які можуть зацікавити ці країни.

3) РФ буде погіршувати стратегічну ситуацію навколо України, використовуючи у цих цілях Білорусь. Це може включати нарощування російської силової присутності у Білорусі на тлі інспірованих Москвою провокаційних заяв та дій режиму А. Лукашенка щодо України; припинення критично важливого експорту до України; прикордонні провокації з метою звинуватити українську сторону, спроби організованого масового проникнення мігрантів через білорусько-український кордон.

Сценарії розвитку подій

Сценарій 1. За умов збереження стійкості і передбачуваності міжнародної системи, Україна матиме більше можливостей знаходити підтримку західних партнерів для протидії російським гібридним впливам. Остерігаючись санкцій і затягування сертифікації «Північного потоку-2», Москва буде змушена більш стримано використовувати інструменти енергетичного тиску, особливо у випадку, якщо міністром закордонних справ Німеччини буде призначено представника Партії Зелених. Транзит газу територією України буде зберігатися приблизно на рівні 2021 року, але переговори із Києвом щодо нового контракту на транзит Москва саботуватиме. Україні вдасться сформулювати необхідні запаси газу та вугілля, щоб без відключень опалення й електропостачання пройти зиму 2022/2023 рр. Але ціни на енергоносії будуть високими на тлі відродження світової економіки у разі успіхів подолання пандемії COVID-19.

Підтримка Росією опозиційних сил в Україні залишатиметься переважно медійною і почасти фінансовою. Матимуть місце спроби зіграти на протистоянні олігархів із українською владою. Намагання РФ погіршити відносини України із державами-партнерами не матимуть особливого успіху, хоча зберігатиметься напруга у взаєминах із Угорщиною і можливе погіршення відносин із Грузією (зокрема через чинник М. Саакашвілі).

Ситуація на лінії розмежування в ОРДЛО залишатиметься напруженою, кількість обстрілів буде поступово зростати, але до значної ескалації справа не дійде. Москва спробує продемонструвати новому уряду Німеччини та новообраному президенту Франції свою націленість на мир, що дасть шанс на проведення саміту Нормандської четвірки, хоча його рішення РФ саботуватиме.

Активність НАТО у Чорному морі та динамічна співпраця США із Україною стримуватимуть РФ від ескалації збройної агресії. Ініціативи України у рамках «Кримської платформи» будуть підтримуватися міжнародними партнерами (принаймні на рівні заяв), а спроби РФ добитися визнання анексії півострова не матимуть успіхів.

Кремль буде намагатися погіршити стратегічну ситуацію для України руками свого сателіта у Мінську. Москва використовуватиме провокаційні заяви і дії режиму А. Лукашенка для посилення російської силової присутності у Білорусі під приводом захисту Союзної держави. Втім, на суттєве нарощування російських військ у Білорусі Москва не наважиться. Можуть мати місце спроби організованого масового проникнення мігрантів через білорусько-український кордон. Можливі обмеження експорту з Білорусі до України критично важливих товарів, зокрема пального та добрив.

Сценарій 2. За умов орбітально стійкого стану міжнародної системи, Москва почуватиметься вільніше щодо використанні гібридних інструментів тиску на Україну, не остерігаючись нових санкцій, для запровадження яких США та ЄС бракуватиме консолідованої позиції та політичної волі. Після досить швидкої сертифікації «Північного потоку-2», Росія зловживатиме зміною обсягів транзиту газу територією України, створюючи нашій державі технічні складнощі, а також саботуючи пропозиції переговорів щодо транзиту після закінчення діючого контракту.

Відсутність значного прогресу щодо долання пандемії COVID-19 уповільнить темпи відновлення світової економіки, що матиме наслідком стабілізацію цін на енергоносії. Це дозволить Україні уникнути різких підвищень комунальних тарифів і знизить супутні ризики зростання соціально-політичної напруги, а отже – звизить і відповідні можливості РФ використати це у своїх політичних цілях в Україні.

Москва намагатиметься залучити на свій бік українських олігархів, надаватиме інформаційну, фінансову та методологічну підтримку опозиційним проросійським проектам. Матимуть місце спроби дискредитувати українську владу, як в очах власних громадян, так і західних партнерів, насамперед ФРН, Франції, США. Росія інвестуватиме зусилля у погіршення відносин України із партнерами, перш за все ФРН, Угорщиною, Молдовою, Грузією.

На тлі триваючого охолодження франко-американських відносин, недостатньо амбітної Стратегічної концепції НАТО 2030, напруженості на кордонах Польщі і Литви із Білоруссю – питання підтримки України опуститься нижче у шкалі пріоритетів Заходу. Подальше погіршення відносин США та КНР сприятиме зближенню останньої із РФ, що накладе відбиток і на прийняття Пекіном російсько-українського конфлікту.

Кремль нарощуватиме постачання озброєнь на окуповані території, зокрема і нового. Суттєво частішими стануть обстріли на лінії розмежування, а також застосування БПЛА з боку російських військ. У Держдумі РФ посиляться антиукраїнська риторика, висуватимуться агресивні ініціативи щодо анексії ОРДЛО, ескалації війни проти України. Водночас буде продовжуватися нарощування російської військової присутності неподалік кордонів із Україною. Це створюватиме політичний тиск як на Київ, так і на Берлін, Париж і Вашингтон, внаслідок чого останні вважатимуть успіхом вже сам факт відсутності великої війни. Прогресу у рамках Нормандського формату не очікуватиметься.

Саботуючи переговори у Нормандському та Мінському форматах, РФ водночас спробує домовитися без участі Києва у рамках двосторонніх треків із ФРН, Францією та США, штучно додаючи у кошик до українського питання ті проблеми, які можуть зацікавити ці держави (клімат, кібербезпека, ядерна зброя, Іран, КНДР тощо).

Будуть мати місце спроби добитися де-факто визнання анексії Криму Росією – на півострів запрошуватимуть політиків, бізнесменів, діячів мистецтва і спорту. Керівництво окупаційної адміністрації Криму може бути замінено на непричетних до подій 2014 року політиків, зокрема тих, що мають позитивну репутацію і ділові зв'язки у країнах ЄС і США.

Дії РФ, спрямовані на погіршення стратегічної ситуації для України із використанням чинника Білорусі будуть подібні до попереднього сценарію стійкої міжнародної системи; у такому разі ризики штучної міграційної кризи на білорусько-українському кордоні зростуть.

Сценарій 3. У випадку переходу міжнародної системи до стану нестійкої і непередбачуваної, зростуть ризики не лише гібридної, але і військової ескалації з боку Росії щодо України. На тлі кризи довіри у франко-американських відносинах і відсутності згоди між Берліном та

Вашингтоном щодо необхідності санкцій за посилення енергетичного шантажу РФ – можливими будуть спроби нового уряду Німеччини та новообраного президента Франції «перезавантажити» відносини із РФ. Підґрунтям для зближення Кремль може запропонувати кліматичну і безпекову тематику: спільні проекти з виробництва водню, нерозміщення стратегічних озброєнь середньої дальності тощо.

У цьому контексті українська тематика ризикує по-сунутися суттєво нижче у пріоритетах ЄС, а за умови різкого загострення відносин Вашингтону і Пекіну – і у пріоритетах США. Безпекова співпраця США і НАТО з Україною втрачатиме динаміку. Альянс більше зосереджуватиметься на безпеці власних членів, ніж партнерів, що знайде відображення у Стратегічній концепції НАТО 2030.

РФ різко нарощуватиме застосування гібридних інструментів тиску на Україну, поєднуючи їх із загрозою військового вторгнення. З метою створення в Україні енергетичної кризи, газовий транзит буде мінімізовано або й припинено, причому Москва може навіть відмовитися сплачувати Києву за умовами діючого договору, приміром, пов'язавши це питання із судовою суперечкою навколо 3 млрд дол. США «боргу Януковича». Москва також блокуватиме постачання до України вугілля і електроенергії. Імовірними будуть потужні кібератаки РФ проти об'єктів критичної інфраструктури в Україні.

Під тиском Москви Білорусь може без попередження припинити експорт до України критично важливих груп товарів, таких як добрива чи пальне (у період посіву чи збору врожаю). Можливе блокування транзиту білоруською територією товарів з/для України.

Одночасно РФ активізує втручання у внутрішні справи України з метою розхитування соціально-політичної ситуації: надаватиме фінансову, інформаційну та методологічну підтримку опозиційним проросійським проектам; сприятиме об'єднанню розрізнених опозиційних груп у більш крупні й залученню до їх підтримки олігархів, а також популярних діячів з-поза політики, які будуть відпрацьовувати російські наративи щодо мови, війни тощо. Спекуляції на тематиці комунальних тарифів і можливих перебоїв з постачанням опалення і електроенергії підбурюватимуть до акцій протесту й закликів до дострокових виборів. Пік кризи може плануватися на осінньо-зимовий період 2022/2023 років.

Соціально-політичну ситуацію може додатково погіршити імовірне поширення нових штамів COVID-19 (зокрема небезпечних для молодших груп населення), проти яких наявні вакцини будуть малоєфективними. Це негативно позначиться на світовій економіці й посилить фокусування ЄС на своїх внутрішніх проблемах; національний егоїзм посуне питання партнерів, зокрема України, вниз списку пріоритетів. Розробка нових

модифікацій вакцин потребуватиме часу, а їх поставки до України розпочнуться пізніше, ніж у США та країни ЄС. Це буде використано російською пропагандою для дискредитації як української влади, так і прозахідного вектору розвитку.

РФ продовжуватиме нарощувати військові угруповання на кордонах із Україною, а також постачання озброєння на окуповані території. Суттєво почастішають обстріли з боку ОРДЛО, у т.ч. із використанням БПЛА; імовірно захоплення населених пунктів у «сірій зоні». У Держдумі РФ можуть бути проголосовані рішення, націлені на повзучу анексію ОРДЛО і розширення агресії проти України. Під прикриттям інспірованих РФ збройних провокацій не виключене надання Держдумою дозволу В. Путіну на використання збройних сил РФ на території України – головним чином з метою політичного тиску на Київ, хоча не можна виключати і локальних спроб просування вперед російських армійських корпусів т.зв. «ДНР/ЛНР».

Можливе нарощування російських військово-морських сил у Чорному морі шляхом переміщення суден з інших флотів і створення за їх допомогою перешкод українському судноплавству. Не виключені провокації із заходом російських кораблів до територіальних вод України поза межами вод окупованого Криму.

Під приводом інспірованих збройних провокацій на білорусько-українському кордоні, РФ може наростити свою військову присутність у Білорусі, зокрема, розмістити у Брестській та Гомельській областях системи С-400 та «Іскандери». У зону ураження цих систем потраплятиме північна частина України, включно із Києвом та Яворівським військовим полігоном, де відбуваються навчання за участі міжнародних партнерів України.

Слід мати на увазі, що різні варіанти поєднань комбінацій змінних можуть внести суттєві зміни до наведених сценаріїв. Зокрема, від успішності долаття пандемії COVID-19 будуть залежати темпи відновлення світової економіки, що своєю чергою впливатимуть на ринок енергоносіїв. Випереджаючі темпи розвитку світової економіки за умов орбітальної стійкості, а надто – нестійкості міжнародної системи – можуть поставити Україну у складне становище щодо доступу до енергоносіїв та цін на них.

За будь-яких сценаріїв Москва спробує зіграти на випередженні у встановленні довірливих відносин із новим урядом у Берліні та новообраним президентом Франції, щоб посунути українське питання у двосторонні відносинах на другий план. Але, якщо у випадку збереження стійкості міжнародної системи, такі спроби РФ не матимуть критично важливих негативних наслідків для України, то за умов орбітальної стійкості ризики зростуть, а за нестійкої системи – можуть мати значні негативні наслідки.

Докорінно змінити ситуації у світі, зокрема і для України, здатна спроба КНР вдатися до силового вирішення «питання Тайваню». І хоча навіть за умов нестійкої міжнародної системи такий сценарій є малоімовірним у 2022 році, втім цілком виключати його не можна, адже тригером можуть стати політичні та економічні процеси всередині КНР. За такого сценарію поляризація світу різко прискориться, а увага і ставлення США до конфлікту РФ та України визначатиметься позицією останніх у загостреному американсько-китайському протистоянні.

6.5 КЛЮЧОВІ ПОЛІТИКИ ЄС І ЇХ ВПЛИВ НА УКРАЇНУ

Основні тренди 2022 року

1) Попри спад рівня захворюваності на початку 2021 року, у другій половині року ситуація загалом на рівні ЄС значно погіршилася. У листопаді 2021 року окремі держави-члени демонстрували значне зростання кількості захворюваних на коронавірус, що вимагає від європейських інституцій вжиття додаткових заходів реагування. Втім, за розрахунками Європейської комісії нова хвиля пандемії не зачепить так серйозно економіку ЄС, як це було у 2020 році.

Для подолання наслідків пандемії коронавірусу Європейська комісія створила відповідну Керівну раду, до якої увійшли делегати від всіх держав-членів. Одночасно Брюссель продовжує свою політику надання гуманітарної допомоги вакцинами для третіх країн у рамках ініціативи ООН та двосторонніх домовленостей.

2) У стані загострення перебуває протистояння між інституціями ЄС та урядами Польщі і Угорщини у питанні дотримання на національному рівні верховенства права. Ситуація не рухається у бік порозуміння, а офіційні Варшава та Будапешт посилюють націоналістичну риторіку, збільшуючи кількість сфер, де виникає протистояння з Брюсселем. Окрім напруження у відносинах ЄС та національних столиць, це додатково виливається у посилення політичного протистояння між самими європейськими інституціями у Брюсселі.

3) Налагодження відносин з ЄС стало пріоритетом для нової адміністрації президента США Дж. Байдена, що призвело до кардинального зменшення напруження по лінії США-ЄС та США-НАТО на початку 2021 року. Сторони пішли на вирішення за давнього торговельного спору щодо субсидій для конкуруючих авіаційних компаній Boeing та Airbus. Символічно, що ця суперечка, що тривала 17 років, була вирішена напередодні зустрічі американського президента Дж. Байдена і російського президента В. Путіна.

Одночасно, бажання Вашингтону відновити довіру та співпрацю з Берліном призвело до відлиги в американсько-німецьких відносинах та появи нової лінії непорозуміння з окремими центральноевропейськими

державами-членами. Розблокування США на угоду Берліна Північного потоку-2 було прийнято у Варшаві як безпекове послаблення східного флангу ЄС та країн-сусідів.

Крім того, варто згадати політичне протистояння з Парижем, яке виникло у Вашингтоні через укладення угоди AUKUS за умови нехтування політичних та економічних інтересів Франції. Зменшення напруги вартувало багатьох дипломатичних зусиль сторін.

4) У 2021 р. Брюссель почав закладати нові прагматичні підвалини стратегії ЄС щодо Росії, де крім співпраці в окремих областях, значні зусилля будуть спрямовані на обмеження та протидію негативному російському впливу. Втім, наявність різних підходів та позицій окремих членів ЄС щодо Росії поки не дозволяє напрацювати чітку та дієву політику. Це яскраво унаочнилось під час міграційної кризи, яку спровокувала Білорусь за підтримки Росії проти Балтійських держав та Польщі. Також чергова енергетична криза, спричинена Росією, продемонструвала, що на рівні ЄС немає одностайності та порозуміння щодо шляхів виходу із кризової ситуації та зменшення енергетичної залежності.

Розпочатий у 2020 році процес посилення безпекового та оборонного потенціалу ЄС, відомий як Стратегічний компас, восени 2021 року набув більш предметних обрисів у проєкті Європейської служби зовнішньої дії та спеціальних служб країн ЄС. Процес передбачав стратегічне осмислення загроз, які стоять перед ЄС, обмін розвідувальною інформацією з метою формування середньострокової військової стратегічної візії. Фінальна версія Стратегічного компаса має бути схвалена у березні 2022 року на Європейському оборонному саміті під час головування Франції у Раді ЄС. Попри перспективи більш цілеспрямованого посилення військових та безпекових спроможностей, поточний стан внутрішньосоюзного порозуміння не відповідає амбіціям ЄС щодо стратегічної автономії.

5) Політики ЄС щодо розширення та сусідства все більше характеризуються втратою амбітності та розмитістю кінцевих цілей за часовими та змістовними характеристиками. У 2021 році були проведені Саміт Західних Балкан та Саміт Східного партнерства. Хоча європейська сторона і підтвердила свої зобов'язання щодо розширення ЄС під час спільного заходу з державами Західних Балкан, реальна внутрішня ситуація в союзі доки свідчить про відтягування питання долучення нових кандидатів, а також зниження політичного інтересу до процесу розширення.

Саміт Східного партнерства неодноразово переносився протягом 2020-2021 років, що було спричинене, з одного боку, невизначеністю нових рамок політики сусідства на тлі тривалих дискусій щодо нового багаторічного бюджету ЄС на 2021-2027 роки, а з іншого – складною політичною та безпековою ситуацією у більшості з країн-партнерів. Новий інструмент – Ін-

струмент сусідства, розвитку та міжнародної співпраці (Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument – NDICI)⁵, який був формалізований лише у першій половині 2021 року, передбачає продовження підтримки з боку ЄС у форматі географічного та тематичного вимірів співпраці. Однак європейська сторона не готова пропонувати значне посилення чи диференціацію політики сусідства.

6) Відносини ЄС та Китаю також характеризуються комплексністю та багатовимірністю. На політичному рівні виникає всі більше точок незгоди (Тайвань, Гонконг, Тибет, Сіньцзян-Уйгурський автономний район), які й надалі не дозволятимуть вийти на стратегічний рівень кооперації. Водночас КНР залишається одним з найбільших торговельних партнерів держав ЄС, що зумовлює необхідність шукати компроміси у поєднанні політичних та економічних треків відносин. У питанні побудови відносин з Китаєм також відчувається значне розшарування серед членів ЄС.

7) Також варто зазначити, що результати парламентських виборів у Німеччині у 2021 році та президентських виборів у Франції у 2022 році можуть привнести зміни щодо спрямування та динаміки як внутрішньосоюзних політик, так і зовнішньополітичних проєкцій. Нова коаліційна угода політичних сил у німецькому Бундестазі демонструє фокусування нової «світлофорної» коаліції на продовженні активної участі у подальшому реформуванні та збільшенні стратегічного суверенітету ЄС, поліпшенні співпраці з демократичними членами світової спільноти.

Сценарії розвитку подій

Сценарій 1. Європейський Союз продовжить розвиток стратегічних документів та політик, які відповідатимуть амбіційній Глобальній стратегії ЄС. Зокрема, Стратегічний компас дозволить скоординувати та посилити можливість ЄС до проактивного та автономного впливу ЄС на міжнародних акторів у різних географічних регіонах, зокрема, у регіоні Східної Європи та Південного Кавказу.

Відносини на трансатлантичній осі поглиблюватимуться на основі відновлення економічних зв'язків, посилення безпекових гарантій з боку США у рамках НАТО, а також просування демократичного порядку денного спільними зусиллями ЄС та Сполучених Штатів. Поступ спостерігатиметься у співпраці на рівні великих інфраструктурних проєктів. Саміт демократії, запланований Білим домом на 9-10 грудня 2021 року, може продемонструвати трансатлантичну солідарність у протистоянні авторитаризму та корупції, захисту прав людини у світі.

⁵ https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/global-europe-neighbourhood-development-and-international-cooperation-instrument_en

Хоча на стратегічному рівні політика ЄС щодо Росії буде все ще перебувати у стані концептуалізації, Брюссель буде активно брати участь у процесі деескалації міграційної кризи, спричиненої Білоруссю на східних кордонах ЄС, а також у вирішенні енергетичної й воєнної ескалації, спричиненої діями Росії на кордоні з Україною. Тут також може спостерігатись більша синергія зі Сполученими Штатами у виробленні спільних підходів до вибудови відносин з Кремлем.

Відносини з Китаєм отримують додаткову позитивну складову у вигляді спільних підходів до декарбонізації та кліматичної політики, однак не вийдуть на рівень сприятливого політичного діалогу.

Хоча процес розширення не буде пріоритетним на порядку денному ЄС, з 2022 року буде ініційований новий горизонт політики Східного партнерства до 2025 року з відповідними цілями та показниками фінансової підтримки у рамках «Інструменту сусідства, розвитку та міжнародної співпраці» (NDICI), а також Європейського інвестиційного плану. Брюссель погодиться на більшу диверсифікацію серед країн-партнерів, формування окремих майданчиків та програм для країн т. зв. Тріо (Грузія, Молдова, Україна).

Сценарій 2. Передбачається збереження значних розходжень у позиціях європейських інституцій та національних урядів, що вплине на терміни та динаміку ухвалення спільних рішень Європейського Союзу, зокрема, й у зовнішньополітичній сфері. Питання стратегічної автономності ЄС у безпековій сфері не набуває відповідної політичної легітимізації з боку держав-членів, що відповідно зменшуватиме інтерес до розвитку та практичного наповнення військових та безпекових ініціатив у рамках Стратегічного компасу.

Наявність різних груп впливу серед країн-членів Євросоюзу відіб'ється на змістовному та інструментальному наповненні політик ЄС щодо Китаю та Росії, низькій амбітності ініціатив у регіоні сусідства. Політика Східного партнерства не призведе до значної інтенсифікації діалогу між трьома країнами-партнерами, які підписали угоди про асоціацію з ЄС.

Співпраця із США продовжуватиметься, втім у багатьох сферах та регіонах світу інтереси обох сторін можуть різнитися і конкурувати. За стратегічними напрямками Брюссель буде триматися позиції Вашингтону у відносинах з Пекіном. Рівень європейсько-китайського протистояння характеризуватиметься продовженням політичної напруги, черговими дипломатичними демаршами з одночасним збереженням темпів економічної кооперації.

Сценарій 3. На тлі високої динаміки розвитку міжнародного середовища, значної пов'язаності політико-дипломатичних вимірів співпраці та економічного взаємопроникнення глобальних та регіональних акторів, розбіжності між державами-членами можуть

негативно вплинути позицію Європейського Союзу. Питання розширення ЄС буде неофіційно відтерміновано, може зникнути з політичного порядку денного, але політика сусідства залишиться

Опираючись на різні національні позиції, члени ЄС можуть блокувати чи гальмувати активність європейських інституцій на міжнародному рівні. Значна економічна присутність та політичний вплив Росії та Китаю в окремих країнах ЄС можуть стати чинниками деградації ціннісного підходу Євросоюзу та просування формату відносин з Москвою та Пекіном, спираючись на національні інтереси окремих столиць, зокрема, і в економічній сфері.

Розвиток авторитарних тенденцій в окремих країнах та регіонах світу, погіршення ситуації з правами людини буде зустрічати лише політичні декларації з боку Брюсселя, натомість не підкріплюючись дієвими інструментами впливу. Це може призвести до активізації Росією та Китаєм своїх експансіоністських планів, прояву відкритої російської агресії проти України, Білорусі, чи китайської – проти Тайваню.

Попри позитивну основу для трансатлантичної солідарності, прохолодні відносини Вашингтону з окремими європейськими державами не дозволить активно солідаризуватися при проведенні масштабних міжнародних ініціатив. На стан співпраці ЄС із США можуть негативно вплинути і результати виборів у Франції у разі приходу до влади представників ультраправих сил.

6.6 НАСЛІДКИ ВИБОРІВ У НІМЕЧЧИНІ (2021) ТА ФРАНЦІЇ (2022): МОЖЛИВІ КОРЕКТИВИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЦИХ КРАЇН, ЩОДО РФ ТА УКРАЇНИ

Основні тренди 2022 року

1) Зовнішня політика ФРН по відношенню до України залишатиметься майже незмінною з обранням нового Канцлера Німеччини – представника Соціал-демократичної партії (СДПН) О. Шольца і формування т.зв. «світлофорної коаліції» (за участі СДПН, Зелених та Вільних демократів). У новій політичній констеляції ФРН залишатиметься критичною щодо швидкого вступу України до ЄС чи НАТО. Німецькі соціал-демократи будуть, перш за все, концентруватися на європейській інтеграції країн Західних Балкан. Правляча коаліція найбільш вірогідно вважатиме, що навіть впевнена реалізація заданих реформ (якщо такий список реформ – умов для вступу до НАТО буде наданий Україні) не дозволить Україні отримати підтримку усіх держав-членів НАТО, оскільки ризик негативної реакції є занадто високим. Ситуація ускладнюється відсутністю консенсусу серед держав-членів НАТО щодо вступу України.

2) Президент Франції Е. Макрон зміг утримати свій рівень популярності відносно стабільним протягом ос-

танні 5 років. Але це не означає, що результат президентських виборів у квітні 2022 року вже наперед відомий. На даний момент опитування прогнозують, що Марін Ле Пен, кандидатка від антиімміграційної правої партії «Національне об'єднання», приєднається до Е. Макрона у другому турі. Але, відповідно до опитувань, за нею близько слідує Ерік Земмур, журналіст, що притримується праворадикальних антиісламських поглядів. У французьких передвиборчих перегонях, які по суті вже почалися із місцевих виборів влітку 2021 року, переважає внутрішній порядок денний. Ціни на енергоносії та комунальні платежі, рівень безробіття та заробітної плати, пенсійна реформа стануть основними темами кампанії. За прогнозами, у другому турі виборів перемагатиме діючий Президент Франції Е. Макрон, який за відсутності А. Меркель у Нормандському форматі намагатиметься відігравати лідируючу роль у перемовинах.

Франція й надалі виступатиме за серйозний діалог з Росією, перш за все щодо питань, де французькі інтереси перетинаються з російськими. Але Франція не буде проросійською навіть попри те, що є політичні сили, які діють не в інтересах України (як-от Національне об'єднання). Франція продовжуватиме притримуватись подвійного принципу «твердості і діалогу» у відносинах із Росією, з одного боку, засуджуючи дії Росії, а з іншого, тримаючи канали для комунікації відкритими. У Франції існує консенсус, що активне просування України у бік членства в НАТО чи ЄС може стати *casus belli* для Росії. Водночас Франція розвиватиме двосторонні відносини з Україною, підтримуватиме єдність та суверенітет України.

3) Після фази перебалансування політичних лідерів Європи, Україні не варто очікувати проривних змін по відношенню до себе. Підтримка вступу України до ЄС чи НАТО залишатиметься обережною, Франція та ФРН будуть зосереджені на співпраці з Україною у рамках виконання Угоди про Асоціацію України з ЄС.

Сценарії розвитку подій

Сценарій 1. Побожання щодо торговельної, ресурсної та технологічної залежності ЄС від Китаю, що зростає після спалаху пандемії, не вщухатимуть впродовж наступних декількох років. Намагаючись протидіяти проєкціям китайського впливу в Європі, ФРН та Франція намагатимуться притримуватись спільного загальноєвропейського підходу, чим підсилюватимуть позиції ЄС на міжнародній арені. Німецький уряд під керівництвом соціал-демократів переконає своїх партнерів по коаліції Партію Союз90/Зелені та Партію вільних демократів відмовитись від сприйняття Китаю лише як системного конкурента та від політики «діалогу та твердості» (якої дотримуються зелені) та продовжуватиме прагматично орієнтовану політику А. Меркель щодо Китаю.

Погіршення американсько-французьких відносин через угоду AUKUS буде скомпенсовано прагненням більшості

держав-членів ЄС підтримувати трансатлантичну єдність, за це виступатиме і новостворена коаліція та Уряд ФРН. Намагання відновити трансатлантичні відносини змусить США та ЄС і надалі використовувати слабкі важелі впливу (напр., політичні заяви) щодо Росії у контексті введення в експлуатацію та використання газогону «Північний потік-2». Протягом найближчих 6-8 місяців продовжуватиметься процедура сертифікації трубопроводу Північний потік-2, який має відповідати усім вимогам Третього енергопакету ЄС. Незважаючи на більш прихильну позицію Зелених по відношенню до України у цьому питанні та вірогідне призначення представника від цієї партії Міністром закордонних справ ФРН, Україні можна очікувати лише на тимчасове відкладання процесу введення в експлуатації цього газогону, але не на відмову від його використання (особливо у контексті використання ЄС газу як перехідного палива у середньостроковій перспективі). Такий розвиток подій стає особливо вірогідним, якщо Російська Федерація розпочне закачку блакитного палива в європейські газосховища та транспортуватиме територією України заброньовані Газпромом потужності.

Безробіття та соціальна напруга у різних регіонах світу не торкнеться таких стабільних демократій, як ФРН чи Франція. Водночас присутність соціально-економічної напруги у Франції може призвести до посилення позицій радикальних сил (на кшталт Національного об'єднання чи Е. Земмура, рівень підтримки якого вже зараз складає серед французів 13%). Незважаючи на економічні складнощі, пов'язані із введенням локдаунів під час епідемії коронавірусу у 2020-2021 роках, німецьким позасистемним та радикальним силам не вдасться наростити свої позиції (передбачається, що на виборах до ландтагу у 2022 році у Північному Рейні-Вестфалії переможуть соціал-демократи, а друге і третє місця посядуть «Зелені» та Партія вільних демократів, як це і сталося на виборах до Бундестагу, у Саарланді та Шлезвіг-Гольштейн також не очікується перемоги позасистемних партій на кшталт «Альтернативи для Німеччини»). Це означатиме, що нова коаліція у ФРН продовжуватиме лінію попередньої «великої коаліції» щодо України, тобто підтримуватиме суверенітет та територіальну цілісність України, а також сприятиме політико-дипломатичному врегулюванню конфлікту.

За умов цього сценарію Е. Макрон буде переобраний на другий термін. Обережна зовнішньополітична позиція Франції щодо вступу України до ЄС та НАТО не зазнає змін. Водночас ЄС збереже свою позицію щодо збройного конфлікту між Україною та Росією та продовжуватиме визнавати РФ стороною конфлікту, а не посередником. Сторони також продовжать дипломатичний діалог у рамках Нормандського формату, незважаючи на безуспішність попередніх спроб вмовити Москву зустрітися на найвищому рівні.

Сценарій 2. Дезінтеграція багатосторонніх інституцій таких як Європейський Союз, обумовлена кризовими економічними явищами (високі ціни на енергоносії, економічна рецесія, пов'язана із пандемією коронавірусу) може

послабити орбітальну стійкість міжнародної системи. Збурення системи можуть проявлятися у вигляді дедалі більшого супротиву держав-членів ЄС продовжувати санкційну політику проти РФ. Такий супротив, у свою чергу, може бути пов'язаний із відсутністю прогресу у Нормандському форматі та фактичному стійкому замороженню ситуації на сході України («тліючий» збройний конфлікт) та відповідною втомою від неможливості швидкого політико-дипломатичного врегулювання. У рамках такого сценарію ні Франція, ні ФРН не виходитимуть із Нормандського формату, чи якимось іншим чином не будуть підважувати міжнародну підтримку України, однак динаміка політичного діалогу буде менш активною.

Окрім того, триваюча міграційна криза на кордоні з Польщею, а також конфлікт Варшави та Брюсселю щодо пріоритетності права ЄС змусить ЄС ще більше зосередитись на вирішенні цих питань.

Росія, разом з тим, буде намагатися домовитися про вирішення конфлікту без участі України шляхом позакулісних перемовин із ФРН та Францією, а також продовжуватиме підтримку позасистемних сил як-от Альтернатива для Німеччини та Національне об'єднання (особливо в світлі високих шансів Марін Ле Пен вийти у другий тур Президентських виборів у Франції). Сертифікацію Північного потоку-2 буде завершено протягом наступних 6-8 місяців, Росія почне наповнювати європейські газосховища, а обсяги транспортування газу територією України будуть обмеженими.

Зосередженість США на внутрішньополітичних питаннях, прийняття не достатньо амбітної по відношенню до країн-аспірантів Стратегічної концепції НАТО призведе до фіксації існуючого відчуття виключення України із трансатлантичного безпекового простору, що може супроводжуватися зменшенням військової допомоги США Україні. Це, в свою чергу, може спровокувати призупинення, а то й відкат необхідних реформ в Україні (через деяку залежність імплементації реформ в Україні від зовнішніх стимулів).

У цьому сценарії суттєве зростання економіки України через збільшення експорту буде не можливим з огляду на повільний економічний ріст основних торговельних партнерів України (окрім Китаю).

З іншого боку, посилення військово-політичного співробітництва Китаю і Росії може підштовхнути ЄС до посилення об'єднаного спільними цінностями європейського простору (зокрема, через надання політичної та економічної підтримки Україні та продовження санкційної політики ЄС проти Росії або навіть запровадження нових санкцій, незважаючи на існуючі протиріччя всередині ЄС). Такий варіант розвитку подій слугуватиме збурювачем у системі, проте в цілому, вона залишиться стійкою і відносно передбачуваною.

Сценарій 3. Цей сценарій передбачає появу одного чи декількох факторів збурення, які порушать існуючий

баланс сил в міжнародній системі. Для України, перш за все, це пов'язано із зміною характеру та обсягу підтримки (як військової, так і політичної чи економічної) зі сторони її західних партнерів. Основою такого сценарію може стати підвищення ставок зі сторони Росії (припинення постачання газу) та відповідне бажання ЄС «умиротворити» агресора, тобто домовитись про відновлення постачання енергоносіїв до Європи. Росія, в свою чергу, може пов'язати ці питання із іншими важливими для неї регіонами, як-от тимчасово окуповані території Донецької та Луганської областей, та прохатиме ЄС змусити Україну піти на зміну законодавства та надання спеціального статусу цим регіонам. Втіленню цього сценарію звісно може перешкоджати «зелений» Міністр закордонних справ ФРН та переобрання Е. Макрона Президентом Франції (це найімовірніший перебіг подій навіть у цьому сценарії), а також головування Франції у Раді ЄС у першій половині 2022 року. Однак, ситуація на кордоні з Польщею призведе до зміщення пріоритетів: у першій половині 2022 року ЄС буде зосереджений на кризі безпосередньо у дверей ЄС, кризі мультилатералізму, кліматичній кризі, майбутньому Європи (Conference on the Future of Europe).

Розгортання глобального конфлікту між США і Китаєм призведе у короткостроковій перспективі до відволікання уваги колективного Заходу від України та її регіональних (за мірками західних партнерів) проблем. Окрім того, поведінка Росії у цьому сценарії не сприятиме і появі прихильної до України Стратегічної концепції НАТО: союзники навряд чи будуть воліти дратувати Росію. Шанси України на отримання ПДЧ зменшаться за умов прояву будь-якої військової ескалації на території України.

Додатковим збурювачем системи може стати нова хвиля епідемії коронавірусу та перевантаження систем охорони здоров'я окремих держав-членів ЄС, що може призвести як до зростання популістських сил в середині цих країн, так і до незгоди та нескоординованості рішень держав-членів ЄС. Усе це призведе до не вигідного для України становища: замикання ЄС та США на своїх внутрішніх проблемах, або намаганні вирішити проблеми поза межами європейського континенту.

Додаткового збурення системі може привнести загострення протистояння щодо запуску Північного потоку-2 — у разі збільшення російського політичного тиску та енергетичного шантажу, якщо США та Німеччина не зможуть домовитися про застосування відповідних санкцій.

6.7 ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В УМОВАХ ПОСТ-БРЕКЗИТУ: ПРІОРИТЕТИ, ПРОБЛЕМИ, МІСЦЕ УКРАЇНИ

Основні тренди 2022 року

Міжнародно-політичне становище Великої Британії у 2022 році дещо зміниться у порівнянні із попередніми роками. По-перше, закінчення перехідного періоду для Північної Ірландії як частини митної зони ЄС оз-

наменує фінал Брекзиту та багаторічних конфліктних переговорів з ЄС. По-друге, глобалізація безпекових та політичних інтересів Сполученого Королівства активізує зовнішньополітичну діяльність у ширшому регіональному контексті. По-третє, на наступний рік планується значна економізація зовнішньої політики Британії з огляду на реструктуризацію зовнішньоекономічних зв'язків після Брекзиту та відновлення допандемічного рівня міжнародної економіки.

1) Стратегічною основою зовнішньої політики Сполученого Королівства в умовах пост-Брекзиту є концепція «Глобальної Британії», яка викладена в Інтегрованому звіті з питань безпеки, оборони, розвитку та зовнішньої політики за березень 2021 року. Вихід з Європейського Союзу ознаменував тектонічні зміни у пріоритетах та інструментах зовнішньої політики Великої Британії. Перед державою стояло декілька ключових термінових завдань: компенсація втрати більш ніж 55% експортно-імпортного ринку та формування нової поза-європейської стратегії зовнішньої політики.

Першопочатковий план компенсації товарообороту за рахунок встановлення ширшої економічної співпраці з країнами Британської Співдружності не приніс бажаного результату, надолуживши близько 15%. Пошуки нових партнерів призвели до укладання низки рамкових стратегічних угод з третіми країнами, зокрема з Україною (8 жовтня 2020 року). Очікується, що протягом 2022 року пошук нових економічних партнерів залишиться одним з пріоритетів зовнішньої політики Сполученого Королівства. Для України це може вилитися у більшу зацікавленість офіційного Лондона у фіналізації домовленостей щодо створення зони вільної торгівлі (також закладені в Стратегічній рамковій угоді).

2) Концепція «Глобальної Британії» також несе у собі значну військово-політичну складову. Окрім розширення сфери військових операцій та інфраструктурного посилення військово-морського флоту з регіонального до глобального масштабів, Інтегрований звіт також утверджує концепцію розширення альянсів та політичних союзів з метою забезпечення можливості проєкції цього впливу на глобальну величину.

Вже у 2021 році цей тренд проявився у підписанні низки стратегічних угод військового характеру: створення безпекового об'єднання AUKUS у Індо-Тихоокеанському регіоні (15 вересня 2021 року), початок розширення стратегічної безпекової співпраці з Японією через Договір взаємного доступу (28 вересня 2021 року). Стратегічна угода, підписана між Україною та Сполученим Королівством у жовтні 2020 року, також націлена на розвиток тактичної сумісності військово-морських сил та розвиток українського флоту. В наступному році тренд очевидно збережеться із початком переговорів зі стратегічної військової співпраці з країнами Співдружності, країнами Перської затоки, укладання серії двосторонніх договорів з окремими

країнами НАТО (за прикладом підписаних спільних візійних документів із Нідерландами у 2017 році та з Німеччиною у 2018 роках).

3) Важливим фактором функціонування системи зовнішньої політики Великої Британії залишатиметься і питання врегулювання всіх проблемних питань, пов'язаних з Брекзитом. До таких наразі належать врегулювання функціонування кордону на ділянці Північної Ірландії та укладення нової економічної угоди з Європейським Союзом. В той час як питання угоди є виключно питанням узгодження окремих сфер співпраці (найбільш медійно відомим з яких є рибальство), то питання кордону в Ірландії продовжує бути кризовим у відносинах між Великою Британією та Європейським Союзом. Наразі офіційний Лондон не може погодитися на жодний із запропонованих варіантів встановлення митного та адміністративного кордону. Через застосування внутрішнього законодавства (Закон про внутрішній ринок) цілеспрямовано йде на порушення міжнародного права та попередньо взятих на себе зобов'язань. Згідно із Договором про вихід з ЄС, Британія зобов'язалася встановити тимчасовий митний кордон в Ірландському морі, і до кінця 2021 року вийти із пропозицією кінцевого вирішення питання. Очікується, що протягом перших двох кварталів 2022 року ситуація продовжить залишатися напруженою у зв'язку з відсутністю можливості досягти компромісу та значного соціального резонансу, який викликає дана проблема як в Північній Ірландії, так і в Республіці Ірландія.

Сценарії розвитку подій

Сценарій 1. У межах функціонування стабільної системи розвиток стратегії «глобальної Британії» відбудеться відповідно до попереднього плану та дозволить вже у 2022 році досягти низки міжнародних завдань, серед яких створення системи глобальних союзів для підтримки військово-морського потенціалу Королівства, формування нових економічних та торговельних зв'язків та утворення політичної коаліції партнерських держав нарівні із союзниками з НАТО.

Питання кордону в Північній Ірландії буде вирішено до середини року та загалом не викличе значної соціальної та політичної кризи на місцях. Схожим чином можливо буде досягти «м'якого» варіанту укладення торговельної угоди з Європейським Союзом, яка зможе інкорпорувати усі ключові сфери двосторонньої економічної взаємодії.

Така ситуація є найбільш відповідною національним інтересам України, оскільки поступове та планомірне врегулювання кризових ситуацій дозволить офіційному Лондону активніше розвивати наявні партнерства та укріплювати укладені зв'язки. Для контексту україно-британських відносин такий сценарій означатиме фіналізацію домовленостей по створенню зони вільної торгівлі, розширення безпекового пакету Угоди про стратегічне партнерство. Питання запровадження

безвізового режиму між країнами також може бути підняте українською стороною за умови позитивного розвитку подій.

Сценарій 2. В орбітально стабільній системі наявні тренди та процеси зіткнуться із певними перешкодами як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. У розвиток цього сценарію ситуація із завершенням Брекзиту пролонгується до кінця третього кварталу і таким чином уповільнить розвиток інших треків зовнішньої політики. Паралельно варто очікувати загострення соціальної кризи між католицькою та протестантською общинами у Північній Ірландії стосовно питання кордону.

Глобальний вимір британської зовнішньої політики загалом відобразить тренд уповільненого розвитку – малоймовірне укладання нових союзів чи коаліцій, проте існуючі формати продовжать свою стабілізацію. Це стосується, в першу чергу, двосторонніх та багатосторонніх проектів в Індо-Тихоокеанському регіоні.

На українському напрямку розпочаті економічні та військові проекти продовжать втілюватися, проте потенційні терміни їх виконання зміщуються на четвертий квартал 2022 – першу половину 2023 року.

Сценарій 3. В умовах нестабільного функціонування міжнародної системи процес втілення концепції «глобальної Британії» зазнає значних перешкод. Неврегульована ситуація ірландського кордону та подальша ескалація у відносинах із Францією через питання рибного промислу та розподілення мігрантів призведуть до майже повної зупинки будь-яких переговорів з ЄС. Функціонування Закону про внутрішній ринок, який порушує міжнародні зобов'язання Лондону по виходу з ЄС, ймовірно спровокують судові позови проти Великої Британії та подальшу політичну ескалацію. Відповідно, піку досягне і соціальне протистояння в Північній Ірландії, яке, за оцінкою британських колег, може перерости у парамілітарні зіткнення активістів обох громад. Свого розвитку здобуде і криза довіри, викликана підписанням угоди AUKUS.

Відповідним чином така ситуація відобразиться і на українському напрямку. Системна нестабільність курсу «глобальної Британії» призведе до сповільнення імплементації Угоди про стратегічне партнерство та зони вільної торгівлі. Відповідні проекти у співпраці військово-морських сил також не будуть завершені протягом 2022 року.

7

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ МЗС

1. Розбудовуючи програму економічної дипломатії на наступні роки, слід пам'ятати про такі критичні проблеми, як зміна клімату, продовольча безпека, технологічні виклики та зриви, спричинені пандемією. Підхід України повинен вийти за рамки міжурядових переговорів і угод із залученням більшого числа зацікавлених сторін, таких як представники приватного сектору, наукових кіл, філантропічних установ та громадянського суспільства, що, працюючи у різних куточках світу, просуватимуть бренд України. Задля визначення конкретних сфер залучення стейкхолдерів для досягнення цілей економічної дипломатії в Україні варто проаналізувати релевантні стартапи, соціальні підприємства та діяльність НУО у відповідних сферах;
2. Доцільно підсилити рівень регіональної економічної співпраці, орієнтуючись на невикористані вікна можливостей партнерства із сусідніми країнами, узгоджуючи сильні сторони України та просуваючи спільні пріоритети (захист довкілля, зміцнення систем охорони здоров'я, викорінення голоду та бідності тощо) з іншими державами, наприклад, шляхом створення міжнародних об'єктів торговельної інфраструктури з використанням сучасних технологій, регіонального хабу з питань продовольчої безпеки на засадах сталого розвитку, організації виробництва медичних товарів тощо;
3. Варто запропонувати чорноморським країнам обговорення безпекової ситуації у регіоні з метою вироблення спільного бачення політики НАТО в Чорноморському регіоні та представлення цього бачення у новій Стратегічній концепції НАТО до 2030 р.;
4. Доречно ініціювати створення безпекових форумів на полях самітів регіональних об'єднань на кшталт Б9, Ініціативи Тримор'я, Люблінського трикутника тощо;
5. Виправданим є посилення політичної та військової співпраці з Туреччиною, а також з організаціями, в яких Туреччина відіграє провідну роль, зокрема, Організацією тюркських держав (ОТД). Слід розглянути можливість набуття Україною статусу спостерігача в ОТД, як країни, що представляє інтереси кримських татар (киримли) - корінного народу України;
6. Слід посилити співпрацю з чорноморськими країнами в енергетичній сфері, зокрема, у сфері розвитку «зеленої» енергетики, водневої енергетики, видобутку вуглеводнів на шельфі Чорного моря;
7. Необхідно розробити дорожню карту ЗВТ з Великою Британією на 2022-2025 роки;
8. Варто підготувати меморандум щодо розвитку берегової оборони (зокрема через застосування комплексів «Нептун») у розвиток Угоди про стратегічне партнерство та відповідних документів щодо посилення військово-технічного співробітництва із Великою Британією;
9. Просувати питання запровадження лібералізації візового режиму із Великою Британією та скласти дорожню карту його досягнення у найближчій перспективі;
10. У відносинах з КНР варто зберігати співпрацю в економічній сфері та питаннях охорони довкілля, водночас, мінімізуючи співпрацю у безпековій сфері та синхронізуючи інвестиційний скрінінг із відповідними європейськими процедурами;
11. Слід посилити трек парламентської дипломатії із США через експертну підтримку парламентарів зі сторони МЗС та громадянського суспільства;
12. Необхідно розробити дорожню карту залучення Вашингтону до переговорних форматів з РФ;
13. Варто уникати втручання представників виконавчої та законодавчої влади, інформаційно чи безпосередньо, у передвиборчу кампанію проміжних виборів у США 2022 року;
14. Попри відсутність чітких політичних сигналів з боку Брюсселя щодо перспективи членства та готовності до диференційованого підходу у рамках Східного партнерства, доцільно посилювати співпрацю між членами Асоційованого тріо за пріоритетними напрямками. Київ має демонструвати лідерство у групі, виступаючи адвокатом ініціатив перед Брюсселем. Для координації співпраці між трьома партнерами, а також з метою розширення сфер кооперації, доцільно звернути увагу на роботу регіональної ініціативи В4, яка свого часу сприяла вступу Польщі, Словаччини, Чехії та Угорщини.
15. Українській стороні варто приєднатись на експертному та політичному рівнях до роботи Конференції щодо майбутнього Європи. Позиційні документи щодо інституційних обрисів співпраці ЄС та країн-сусідів, принципів політики розширення мають сприяти розвитку та концептуалізації підходів до прагматичної співпраці в майбутньому;
16. У комунікації з Брюсселем та Вашингтоном доцільно наголошувати на просуванні питань демократії та захисту прав людини у регіоні Східної Європи та

Південного Кавказу. Україна може долучитись до ініціатив розвитку громадянського суспільства, популяризації реформ належного врядування.

17. На дипломатичному та експертному рівні Україні слід демонструвати готовність приєднатись до більшості оборонних та безпекових ініціатив ЄС, які є відкритими для третіх сторін. Перспективними є просування партнерства на рівні ініціатив Стратегічного компаса, приєднання до проєктів PESCO, посилення кібербезпеки, участь у спільних навчаннях та місіях СПБО;
18. Підняти у взаєминах з G-7, ЄС, США та іншими державами-партнерами питання формування превентивних санкційних пакетів, які мають стати запобіжником проти подальших можливих кроків РФ із повзучої анексії ОРДЛО, зокрема із втягування окупованих українських територій до російського нормативно-правового та економічного простору.
19. Необхідно підняти на рівні Ради Безпеки ООН та ОБСЄ питання про неприпустимість нарощування російської військової присутності у Білорусі та політичну відповідальність Москви за всі безпекові провокації, що йдуть з території Білорусі. Поставити питання про необхідність запровадження санкцій щодо РФ у випадку розміщення на території Білорусі російського озброєння, що потенційно може нести ядерні боєголовки;
20. Варто підняти питання створення міжнародної моніторингової місії під егідою ЄС, НАТО або ООН вздовж українсько-російського та українсько-білоруського кордону з метою запобігання можливим провокаціям та їх фіксації у випадку виникнення. Як можлива опція – підняти питання про розширення з цією метою чисельності Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ за умови, що представники РФ та її союзників з числа держав-членів ОДКБ у складі такої місії не будуть працювати за межами ОРДЛО.
21. Терміново вживати заходів із диверсифікації джерел постачання газу до України вже з 2022 р., оскільки припинення транзиту російського газу територією України (а з тим і припинення можливостей для віртуального реверсу) цілком можливе під різними приводами одразу ж після запуску «Північного потоку-2» ще до закінчення терміну діючої угоди про транзит.
22. Вживати заходів із диверсифікації імпорту до України критично важливих груп товарів із Білорусі, а саме: бензину та дизельного пального, добрив для сільського господарства, бітумних сумішей. Адже із великою імовірністю Москва може змусити Мінськ припинити або суттєво обмежити експорт відповідних товарів до України вже у 2022 р.

АВТОРИ

Максим Бугрій, експерт фонду «Українська політика»

Вікторія Вдовиченко, доцентка Київського університету імені Бориса Грінченка

Сергій Герасимчук, заступник виконавчого директора, Рада зовнішньої політики «Українська призма»

Тетяна Зосименко, директорка економічної програми програми, Рада зовнішньої політики «Українська Призма»

Марія Коваль-Гончар, проектна координаторка, Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні

Олександр Краєв, директор програми «Північна Америка», Рада зовнішньої політики «Українська Призма»

Геннадій Максак, виконавчий директор, Рада зовнішньої політики «Українська призма»

Артем Филипенко, голова ГО «Чорноморський центр досліджень безпекового середовища»

Максим Хилько, директор програми «Росія та Білорусь», Рада зовнішньої політики «Українська Призма»

Ганна Шелест, директорка безпекової програми, Рада зовнішньої політики «Українська Призма»

ПРЕДСТАВНИЦТВО ФОНДУ ІМ. ФРІДРІХА ЕБЕРТА В УКРАЇНІ

Фонд ім. Фрідріха Еберта (ФФЕ) - це політичний фонд, центральний офіс якого знаходиться у Німеччині. Наша діяльність зосереджена на ключових ідеях та цінностях соціал-демократії: свобода, справедливість та солідарність. Наша міжнародна співпраця забезпечується мережею представництв в більш ніж 100 державах. Наші зусилля спрямовані на підтримку політики мирної співпраці та прав людини, допомогу у створенні та консолідації демократичних інститутів, що базуються на засадах соціальної справедливості та верховенства

ВИХІДНІ ДАНІ

Фонд імені Фрідріха Еберта | Представництво в Україні
01004 Україна, Київ, Пушкінська 34

Відповідальний за друк:
Марсель Рьотіг | Директор, ФФЕ Київ
Тел.: +38 (044) 234 0038 | Факс: +38 (044) 451 4031
<http://fes.kiev.ua>

Замовлення публікацій:
mail@fes.kiev.ua

Комерційне використання усіх публікацій, виданих Фондом ім. Фрідріха Еберта (ФФЕ) не дозволяється без письмового дозволу ФФЕ.

права, такими як вільні профспілки та сильне громадянське суспільство.

Ми активно виступаємо за соціальну, демократичну та конкурентоздатну Європу в рамках євроінтеграційних процесів. Саме в дусі цих принципів Представництво ФФЕ у Києві, з часу свого заснування у 1996 році, підтримує діалог з українськими партнерами, в тому числі із ширшого кола питань, таких як демократичний сталий розвиток та безпека людини.

ТРЕНДИ МІЖНАРОДНОГО ПОРЯДКУ ДЕННОГО У 2022 РОЦІ

Основні тренди засвідчують - міжнародна система перебуває у доволі хиткому стані. Міжнародні відносини лишаються вразливими до гібридних загроз, а джерела цих загроз джерела цих загроз дедалі більше диверсифікуються

Пандемія COVID-19 запустила маховик багатовимірних наслідків: світова економіка навряд чи швидко зростатиме в умовах невизначеності і появи нових штамів, а подекуди невдала «вакцинна дипломатія» «випустила з пляшки джина» національного егоїзму

Якщо Київ зберігатиме проактивність, Україна має шанси подолати «глобальні буревії». Проте для цього треба докласти зусиль на цілій низці напрямів: у співпраці з глобальними та регіональними партнерами, стримуванні Росії та обмеженні залежності від Білорусі, посиленні співпраці між членами Асоційованого тріо за пріоритетними напрямками.